

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Andra Kammaren. N:o 65.

Lördagen den 16 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 9 innevarande maj förda protokoll.

§ 2.

Enligt förut fattadt beslut företogs nu val af *dels* tolf deputerade att jämte talmannen och vice talmannen öfvervara den högtidliga invigningen af statsbanedelen Gellivare—Riksgränsen den 14 juli 1903, *dels* ock sex suppleanter för desse deputerade; och blefvo därvid utsedde till

deputerade:

herr <i>H. Andersson</i> i Västra Nöbbelöf	med 185 röster,	
» <i>S. G. von Friesen</i>	» 185 »	
» <i>L. P. Mallmin</i>	» 185 »	
» <i>J. A. Sjö</i>	» 185 »	
» <i>N. Boström</i>	» 183 »	
» <i>J. Persson</i> i Arboga	» 183 »	
» <i>K. H. G. von Schéele</i>	» 183 »	
» <i>F. Andersson</i> i Helgesta	» 182 »	
» <i>A. Henricson</i>	» 182 »	
» <i>J. Nydal</i>	» 181 »	
» <i>D. Persson</i> i Tällberg	» 181 »	och
» <i>T. Zetterstrand</i>	» 181 »	.

Närmast i röstetal kom herr *C. F. Vahlquist* med 3 röster;

suppleanter:

herr <i>B. Dahlgren</i>	med 153 röster,	
» <i>L. J. Jansson</i> i Djursåtra	» 142 »	
» <i>K. G. Karlsson</i> i Göteborg	» 137 »	
» <i>N. Svensson</i> i Olseröd	» 137 »	
» <i>C. F. Vahlquist</i>	» 134 »	och
» <i>J. Bromée</i> i Billsta	» 129 »	.

Närmast i röstetal kom herr *G. Odqvist* med 14 röster;

och skulle Riksdagens kanslideputerade genom utdrag af protokollet underrättas om valen samt anmodas att låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag till den skrifvelse, som i ämnet borde aflåtas till Kungl. Maj:t.

Ordet begärdes härfå af herr vice talmannen Pehrson, som yttrade: Kammaren torde finna det vara i sin ordning, att någon tillfredsställande utväg beredes den eller dem af de nu valda deputeraderna, som till äfventyrs kunna blifva förhindrade att deltaga i invigningshögtidligheterna, att därom med behörig verkan kunna göra anmälan.

Jag tillåter mig därför med herr talmannens benägna tillåtelse föreslå, att kammaren ville besluta, att dylikt förhinder skall anmälas hos herr talmannen, hvilken, enligt hvad jag under hand förvissat mig om, välvilligt åtager sig bestyret med suppleanters inkallande.

Hvad herr vice talmannen sålunda hemställt blef af kammaren bifallet.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden n:is 96, 97 och 98.

§ 4.

Statsutskottets memorial n:o 99, med anledning af kamrarnes olika beslut rörande Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af marmorfyndigheter å kronojord, lades till handlingarna.

§ 5.

Föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 100, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster; och

n:o 101, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde hufvudtiteln framställda förslag om höjande af anslaget till stämpelomkostnader;

bevillningsutskottets memorial n:o 60, i anledning af dels kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 54 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker, dels ock återremiss af viss del af nämnda betänkande;

bankoutskottets memorial n:o 10, angående instruktion för nästa Riksdags bankoutskott; samt

särskilda utskottets n:o 1 memorial:

n:o 8, i anledning af kamrarnes beslut i fråga om utskottets hemställan i punkterna 2, 3 och 4 af utskottets utlåtande n:o 1 i anledning af Kungl. Maj:ts propositioner n:o 33 a och 33 b; och

n:o 9, angående aflöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

§ 6.

Härefter föredrogs särskilda utskottets n:o 2 memorial, n:o 10, i anledning af dels återremiss, dels skiljaktiga beslut rörande vissa delar af utskottets utlåtande angående skogslagstiftning och därmed i samband stående ämnen.

Punkten 1:o.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2:o.

Lades till handlingarna.

Punkten 3:o.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4:o.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5:o—7:o.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Särskilda utskottets n:o 2 memorial, n:o 11, angående ersättning åt utskottets kanslipersonal och vaktbetjäning, föredrogs och godkändes.

§ 8.

Efter föredragning häruppå af Första Kammarens protokollsutdrag n:o 282, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 25 i anledning af väckt motion om införande i reglementariska föreskrifter för Riksdagen af ett tillägg beträffande riksdagstrycket, begärdes ordet af

Herr Hammarlund, som yttrade: Herr talman! Jag har ingenting att invända mot att detta ärende remitteras till kammarens tillfälliga utskott n:o 1, ehuru jag finner en dylik remiss alldeles öfverflödigt. Saken synes mig vara så enkel, att vi redan nu borde kunna utan vidare med stöd af § 63 riksdagsordningen afgöra ärendet. Jag föreställer mig, att det här icke kan blifva tal om annat, än att kammaren skall afslå det i Första Kammaren väckta och nu af samma kammare antagna förslaget om införande i de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen af ett tillägg beträffande riksdagstrycket.

Vi känna ju alla, huru motionen härom tillkommit. Det hände nämligen för kort tid sedan, att genom missförstånd utdelades såväl i Första Kammaren som äfven å referentläktaren såsom ett vanligt betänkande ett s. k. förslagstryck. Dettas innehåll kom sålunda till allmänhetens kännedom. För att förekomma, att något dylikt återupprepas, har i Första Kammaren väckts en motion af innehåll, »att i reglementariska föreskrifter för Riksdagen måtte införas den bestämelsen, att riksdagstrycket ej af allmänheten får utbekommas från Riksdagens tryckeri och expeditioner, förrän det blifvit i kamrarne bordlagdt».

Denna bestämmelse är ju alldeles orimlig. Såsom herrarne veta, utdelas här i kammaren vid ett plenums början en mängd tryckta betänkanden öfver af utskotten afgjorda ärenden, hvilka handlingar sedan få ligga här till kl. 4 eller ännu senare på eftermiddagen, innan de hinna blifva anmälda och bordlagda. Under hela denna mellantid skulle sålunda, om motionen bifölles, allmänheten och tidningarna icke få taga del af dessa ärenden. För att en sådan föreskrift skulle blifva fullt effektiv, borde väl äfven inryckas en bestämmelse därom, att vi icke skulle få visa dessa betänkanden, som utdelas på våra pulpeter, utan nödgas betrakta dem såsom hemliga papper till det högtidliga ögonblick, då de bordläggas.

Nu har Första Kammarens utskott ej heller velat vara med om något så orimligt, utan föreslagit något annat. Men vid ärendets behandling har Första Kammarens utskott äfven kommit att tänka på, att i Sverige finnes en grundlag, som heter tryckfrihetsförordningen, och att där föreskrifves, att sådana saker som dessa af Riksdagens utskott afgifna utlåtanden och betänkanden skola genast och utan tidsutdräkt utlämnas åt hvem det önskar, antingen han har i saken del eller ej, vid ansvar såsom för tjänstens försummelse. För att ej komma i strid med denna föreskrift i tryckfrihetsförordningen har Första Kammarens utskott föreslagit en ganska kuriös bestämmelse, hvari man nu anhåller, att vi skola förena oss. Det föreslås, att i reglementariska föreskrifter för Riksdagen skulle införas en bestämmelse af följande lydelse:

»Betänkande eller memorial från Riksdagens eller någondera kammarens utskott eller från kanslideputerade må icke, *så framt ej grundlag annat förhållande föranleder*, till någon utlämnas, innan utdelning däraf inom någondera kammaren börjat.»

Nu är det emellertid så, att grundlagen så godt som alltid föranleder annat förhållande, ty så snart ett utskottsbetänkande är vederbörligen justerat och underskrifvet af utskottets ordförande, kan hvem som helst begära att hos utskottet få taga del af detsamma. Den ifrågasatta bestämmelsen är således fullkomligt ändamålslös.

Utskottet har i sin motivering själfvt anvisat den väg, som man bör gå för att förebygga sådant missförstånd, som det här gäller att förekomma. Utskottet säger, att kanslideputerade skulle kunna utfärda en instruktion rörande tryckeriverksambeten. Äfven jag anser, att kanslideputerade kunna göra detta, och att det är denna väg, som man bör gå för att förebygga missförstånd från tryckeriexpeditionens sida. Men härför behöfves icke något kammarens beslut.

Jag har velat uttala dessa åsikter, men jag skall icke motsätta mig remiss till utskott, ehuru jag finner en sådan alldeles öfverflödig.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt öfverlämna ifrågavande ärende jämte det nu afgifna yttrandet till behandling af kammarens tillfälliga utskott n:o 1.

§ 9.

Vidare föredrogs, men blef ånyo bordlagdt Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 44.

§ 10.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande n:o 90, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i S:t Louis år 1904, dels ock två i samma ämne väckta motioner.

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i S:t Louis år 1904.

Uti en den 17 april 1903 aflåten proposition, n:o 101, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att för Sveriges deltagande inom konst- och undervisningsafdelningarna af 1904 års världsutställning i S:t Louis på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 120,000 kronor.

Uti två särskilda motioner, väckta den ena, n:o 61, i Första Kammaren af friherre *Chr. Rappe* och herr *Hugo Tamm*, den andra, n:o 200, i Andra Kammaren af herr *K. H. G. von Schéele* m. fl., hade hemställts, att Riksdagen ville å extra stat för nästkommande år anslå inalles 400,000 kronor för Sveriges deltagande i världsutställningen i S:t Louis 1904; och åsyftades med detta högre anslag dels uppförande af en särskild svensk utställningspaviljong och dels åstadkommande af en utställning af svenska industriprodukter.

Utskottet hemställde dock, att såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition som herrar friherre Rappes och Tamms samt herr von Schéeles m. fl. ifrågavarande motioner måtte af Riksdagen afslås.

Vid utlåtandet hade fogats reservation af herrar *N. Fosser*, *I. Wijk*, *F. E. Pettersson* och *H. R. Törnebladh*, hvilka föreslagit, att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt med afslag å herrar friherre Rappes och Tamms samt herr von Schéeles m. fl. ifrågavarande motioner, i hvad de skilde sig från nämnda proposition, för Sveriges deltagande i konst- och undervisningsafdelningarna af 1904 års världsutställning i S:t Louis på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 120,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

*Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St Louis
år 1904.
(Forts.)*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen: Herr talman, mina herrar! Å framställda inbjudningar till ett mer allmänt och omfattande deltagande uti utställningen i St Louis har den svenska regeringen upprepade gånger gifvit arböjande svar. Detta har ingalunda berott på några bristande sympatier för denna utställning eller för den nation, inom hvilken den hålles, utan det har berott på de skäl, som finnas af statsutskottet anförda mot det nu ifrågakommande partiella deltagandet, nämligen först det skälet, »att något mera allmänt eller lifligt intresse för deltagande från Sveriges sida i 1904 års världsutställning i St Louis icke inom landet framträd», samt vidare det, att hänsyn bör tagas till »angelägenheten af begränsning utaf statens utgifter». Ett litet land kan icke deltaga effektivt i alla de stora världsutställningar, som numera ganska ofta förekomma. Det blir för dyrt, och valutan blir icke i proportion därefter. Men måste begränsa sig till att deltaga mera sällan för att kunna åstadkomma något betydande.

Emellertid har det under den senaste tiden yppat sig vissa sympatier inom landet för en partiell utställning i St Louis: dels har en önskan att få deltaga mycket kraftigt framkommit från de svenska konstnärerna, hvilka i skrifvelse till Kungl. Maj:t, representerande olika grupper inom konsten, allesammans uttalat en önskan om deltagande med en konstutställning, dels har det äfven yppat sig en önskan, både här och i Amerika, att få utställa svensk undervisningsmateriel såsom varande något, som Sverige verkligen har att visa och som kan uppvisas utan alltför stora kostnader. Dessa sympatier hafva nu på våren framträdtt allt kraftigare och kraftigare. Men de skulle kanske icke förmått regeringen att efter mycken tvekan komma med detta förslag, om icke på annat håll hade framträdtt ett mycket starkt intresse för att Sverige på något sätt åtminstone skulle deltaga i utställningen, och det är ifrån Amerika. Det har inkommit och inkommer dagligen nya petitioner från Amerika med vädjan till moderlandet att icke lämna landsmännen därute i sticket, utan, när det skall bli en stor världsutställning på en plats, som är ett centrum för svensk befolkning i Nordamerika, låta dem få se Sveriges flagga bland de andra äfvensom få se några kära bilder och föremål från det gamla fosterlandet. I en af dessa petitioner heter det bland annat: »Tre millioner svenskar och norrmän i Förenta staterna (då man medräknar barn och barnbarn af de ursprungliga immigranterna) äro djupt och allvarligt angelägna om att se brödrafolken officiellt representerade vid den kommande världsutställningen, som lofvar blifva den största i sitt slag, som någonsin hållits.» Och på ett annat ställe påpeka samma petitionärer, att det för närvarande finnes flere svenskar i Amerika än hvad det fanns svenskar i världen på Gustaf II Adolfs tid. Dessa svensk-amerikanernes sympatier för Sveriges deltagande i utställningen ha ej kunnat undgå att göra ett ganska starkt intryck. Vi veta ju alla, att det säges från fullt kompetent håll, att den svenska befolkningen i Amerika hör till landets dugligaste och bästa invånare, och att de i det hela taget, om man ser saken stort, göra sitt moderland all heder. Att de hafva intresse för sitt gamla moderland, hafva de äfven visst på mångfaldigt sätt, icke blott genom dessa petitioner,

när de vilja ha glädje och nytta för sig själfva, utan äfven vid tillfällena, så de kunnat göra glädje och nytta åt det gamla moderlandet. De ha visat, och det icke minst på senaste tiden, att de ha ett ömt och vaket hjärta för vår nöd och våra lidanden här hemma. Det har då syntts svårt att alldeles slå döförat till för deras böner, och därtör har regeringen beslutat sig för att föreslå Konungen att framlägga den proposition, som nu föreligger, gående ut på att man skulle deltaga på två områden, konstens och undervisningens, därför att dessa äro jämförelsevis begränsade och mindre områden, där man på kort tid kan åstadkomma något, och därför, att just på dessa bägge områden de andliga banden mellan de båda folken komma att starkast framträda. Det är detta, som egentligen skulle vara ändamålet med Sveriges deltagande. Den materiella vinst, som kan uträknas i penningar och som man skulle skörda af utställningen, torde kanske äfven förtjäna ett visst beaktande, men hufvudsyftet har från Kungl. Maj:ts sida varit att tillmötesgå den vädjan, som gjorts, och tillknyta banden med våra landsmän därute samt visa, att vi vilja erkänna det sätt, hvarpå de i fjärran land hållit det svenska namnet uppe. Därför har nu detta förslag framkommit, och gentemot dessa skäl synes ej de, som af utskottet anförts, så tungt vägande, att man icke bör kunna bifalla det gjorda förslaget.

Hvad beträffar det, som utskottet säger om konstutställningen, nämligen att det torde vara riskabelt att skicka med konstverk, som tillhöra staten, emedan de lätt kunna bli förstörda, men att, om de icke komma med, konstutställningen icke blir synnerligen mycket värd, må jag gärna medgifva, att man måste vara försiktig med utlämnandet af konstverk, som tillhöra staten, eller rent af låta bli att sända sådana. Men därför tror jag icke, att utställningen blefve värdelös. Visserligen ha konstnärerna uttryckt en önskan, att staten skulle vara med, men jag är säker på att de ändå skola göra sitt bästa för att de nu lefvande svenska konstnärerna, de konstnärer, som i dessa tider utöfva sin konst, ändock skola bli rikt och godt representerade på utställningen, och detta är ändock hufvudsaken. Ty de konstverk, som tillhöra samlingar, kunna väl vara utomordentligt värdefulla, ja, mästerverk, men de representera dock ej hvad man först och främst vill se på en utställning, det lefvande, i dag verkande konstnärliga lifvet.

För min del tror jag därför, att kammaren bör kunna, utan att förneka de betänkligheter, som uttalats, dock bifalla detta jämförelsevis icke så stora anslag. Och jag vill sluta med att påpeka, huru en af de svensk-amerikanska medborgarnes petitioner slutar: »Må den samhörighetskänsla, som förenar ädle faders ättlingar på båda sidor världshafvet, alltmer stärkas genom en alltjämt tilltagande insikt uti de gemensamma intressen, hvilka aldrig kunna blifva annat än bädas såväl tillhörighet som önskningsmål.»

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Det kunde synas både oklokt och otacksamt att yrka något utöfver hvad Kungl. Maj:t här föreslagit, särdeles då det blifvit på ett sådant sätt förordadt, som nu fallet är. Men på samma gång som jag härför till herr statsrådet och

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St. Louis år 1904.
(Forts.)

Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St Louis
år 1904.
(Forts.)

chefen för ecklesiastikdepartementet frambär mitt värdsamma och hjärtliga tack, känner jag likväl min plikt vara att uttala min något skiljaktiga mening om hvad som i förevarande fall är det rätta, då jag på området i fråga icke saknar erfarenhet.

Hvad är det för skäl, som i den kungl. propositionen ha blifvit angifna såsom bestämmande för vårt inskränkta deltagande i den förestående världsutställningen? Å ena sidan, säger föredraganden af detta ärende inför Kungl. Maj:t, skulle det enligt hans förmenande vara beklagligt, om Sverige komme att helt och hållet saknas vid denna utställning, där nästan alla öfriga bildade nationer kunna förväntas blifva representerade, å den andra — och detta såsom det icke minst betydande — skulle genom Sveriges deltagande de band befästas, som förena oss med våra många i Amerika bosatta landsmän.

Hvad vidkommer det första af dessa skäl, synes det mig vara alltför svagt framställt, ty det vore nog icke blott beklagligt, utan helt visst skadligt, om vi saknades vid ifragavarande tillfälle. Det hundraårsminne — noga räknadt 101-årsminne — som då skall i St Louis firas, är ett af de största i Förenta staternas historia. Den 30 april 1803 står i betydelse på visst sätt vid sidan af den 4 juli 1776. Till sistnämnda dag knyter sig minnet af den nordamerikanska österns självständighetsförklaring, till den förstnämnda dagen åter erinran om västerns anslutning i stort sedt till detta mäktiga statsförbund, hvars icke blott landområde, utan jämväl oerhörda rikedomskällor därigenom snart sagdt fördubblades. Att vid ett sådant tillfälle en nation, hvilkens insats med hänsyn till den nya världens folkbildning räknas bland de förmämsta i kulturellt hänseende, skulle saknas, kunde lätteligen tolkas såsom innebärande ett underkännande från vår sida af värdet utaf Nordamerikas Förenta staters historiskt gifna och från deras sida så ofta och så starkt betygade sambörighet med oss.

Jag tror visst icke, att den materiella frukten af ett eventuellt deltagande skulle komma att för oss bli synnerligen stor, men däremot tror jag, att vi måste förutse en högst betydlig skada, om vi icke äro med, äfven i ekonomiskt hänseende. Det är nog så med denna sak som med åtskilligt annat här i lifvet. Så snart någon icke kan uppvisa fortgående prof på växande duglighet, anses han ha gått tillbaka. Det berättas om en framstående ekonom här i staden, som satt i gång ett stort affärsföretag, att han på tillfrågan, om han icke ansåge, att de dryga förvaltningskostnaderna kunde något nedsättas, och vagnen, sedan den nu kommit sig i gång så bra, kunde en tid gå af sig själf, svarat: *Jo, utför*. Så skulle det nog gå med den svenska industriens vagn, om vi lita på det anseende, denna industri vid föregående världsutställningar vunnit. Vi skulle göra om intet eller åtminstone försvaga det erkännande, som i så hög grad kom Sverige till del 1893, enligt hvad jag själf på platsen var i tillfälle att erfa.

Hvad beträffar det andra skälet, som af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet blifvit både nu i dag och jämväl i hans tidigare framställning af detta ärende inför Kungl. Maj:t framhållet, nämligen befästande af de band, som förena oss med våra många i Amerika bosatta landsmän, måste jag till min stora ledsnad fästa uppmärksamheten på den skillnad, som råder mellan deras önskingar

och Kungl. Maj:ts tillmötesgående af desamma. Herr statsrådet förklarar inför Kungl. Maj:t, att »Sveriges officiella deltagande i såväl industri- som konstutställningen nu icke bör, med hänsyn till därmed förenade synnerligen dryga omkostnader, ifrågasättas», i full öfverensstammelse med hvad vi af honom nyss själfva här hafva hört. Men tillika meddelar han, hurusom alltjämt inkomma anropanden från våra landsmän därute att i nämnda utställning deltaga på ett fullt officiellt sätt, likasom och »utskottet anser sig böra omförmåla, att af chefen för ecklesiastikdepartementet till utskottet öfverlämnats åtskilliga af svensk-amerikaner undertecknade, till Hans Maj:t Konungen ställda petitioner, i hvilka uttalats önskvärdenheten af att Sverige och Norge blefve officiellt representerade». Således det som för våra forna landsmän är hufvudsaken, det hvarigenom allena denna sak får för dem den betydelse de äsyfta, det är lämnadt å sido af Kungl. Maj:t, nämligen en svensk utställningspaviljong. Öfverallt möter denna önskan i svensk-amerikanska tidningar, såsom jag var i tillfälle att helt nyligen se från Chicago, den stad, som hyser näst Stockholm det största antalet svenskar i världen: »En svensk utställning, inrymd under rubriken *Sweden* i några vrår af de stora utställningsbyggnaderna i St Louis, skulle på intet sätt tillgodose svensk-amerikanernas lifvigaste önsknningar; ja, det goda intryck, som svenska utställningen i Chicago kvarlämnade, skulle sättas på spel». Och detta sista gäller naturligtvis icke endast vårt förhållande till Amerika, utan fullt lika mycket till Europas i St Louis hvarandra mötande folk.

Sedan jag på sådant sätt har i korthet bemött hvad som blifvit af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställt, går jag nu att med några ord bemöta hvad utskottet jämte reservanterna mot motionen i fråga haft att anföra. Såsom hufvudskäl för sitt fullständiga afstyrkande af hvarje anslag angifver utskottet följande: »Såvidt utskottet kunnat bedöma, har något mera allmänt eller lifligt intresse för deltagande från Sveriges sida i 1904 års världsutställning i St Louis icke inom landet framträdt». Och detta samma förklara reservanterna gälla »industriidkarne i Sverige». Därjämte framhåller utskottet »angelägenheten af begränsning utaf statens utgifter»; och reservanterna klandra motionernas brist på »plan, som visar det begärda anslaget behöflighet eller tillräcklighet».

I afseende på den förstnämnda grunden till afslag, att något allmännare och lifvigare intresse icke skulle ha visat sig för denna sak inom vårt land öfver hufvud och särskildt bland industriidkarne, så vill jag först åberopa den kända träffande karaktäristiken af vår nation såsom trög, men på samma gång full af hetsigheter. Det är en erfarenhet, som man får åter och åter göra bland våra svenskar, att lika länge det dröjer att väcka deras intresse, lika varmt och verksamt blir detta, när stunden nalkas för ett stort och viktigt företag, och alltid uppstår saknad och klagan öfver att icke hafva varit med, när uteblifvandets följder börja förspörjas. Jag undrar också, om icke efter svensk måttstock ett rätt allmänt intresse har blifvit ådagalagdt med hänsyn till den tidpunkt, hvarpå denna sak befinner sig. Vi äro ännu ett år före öppnandet af expositionen, och redan hafva i vårt land flera industriella firmor förklarat sig under alla förhållanden vilja del-

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St Louis år 1904.
(Forts.)

Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St Louis
år 1904.
(Forts.)

taga, och Sveriges allmänna exportförening har gjort en hemställan hos Kungl. Maj:t om ett anslag af 400,000 kronor för att kunna möjliggöra föreningens önsknningar, som afse att vi skola vara med om industri- likaväl som konst- och undervisningsutställningen.

Tillika har jag mig bekant, att man i Amerika är så öfvertygad om en ganska stark anslutning ifrån Sverige, att med anledning däraf icke blott en lokalkommitté af svenska nationalföreningen i St: Louis bildats för ett värdigt mottagande, utan jämväl två särskilda Nev-York-firmor tillkännagifvit sin afsikt att på för oss utomordentligt fördelaktiga villkor ställa sig i spetsen för en svensk-norsk industriutställning i St: Louis, om icke den svenska och den norska staten taga saken om hand. Visserligen kan härvid invändas, att dessa amerikanska föreställningar om ett befintligt intresse äro något helt annat än intresset sjelft, hvars verkliga behintlighet ingalunda vore därmed bevisad. Jag tror dock, att de i viss mån göra det, sedda i sammanhang med den svenska exportföreningens styrelses nämnda skrifvelse till Kungl. Maj:t den 25 sistlidne april, till hvilket intressanta aktstycke jag ber få hänvisa en hvar bland eder, mina herrar, som intresserar sig för denna sak.

Hvad angår den andra af de grunder, som blifvit anförda af utskottet, nämligen att en begränsning af statens utgifter är nödvändig, vill jag icke uttala mig mot denna sats i allmänhet, tvärtom har jag såsom en ledande grundsats för min verksamhet inom riksdagen såväl som annars i lifvet satt sparsamhet, en dygd, som tyvärr mängen gång alltför litet af svensken uppskattas och värderas. Men, mina herrar, nog böra vi väl vara ense därom, att det icke alltid är mest sparsamt att anslå ett ringare belopp. Det *kan* hända, att man får så litet för den mindre summan, att det i sjelfva verket blefve betydligt fördelaktigare att lämna en större summa. Detta, tror jag, i en mycket framstående grad är händelsen med det af reservanterna omfattade anslaget. Särskildt i det läge, hvori denna sak med hänsyn till den ena ifrågasatta hufvudafdelningen, konsten, har kommit, visar sig detta uppenbart; och äfven med hänsyn till den andra delen, undervisningsväsendet, tror jag det vara lätt att inse sanningen af mitt uttalande.

I afseende på konsten, så må vi ju beakta, hurusom de personer, hvilka gjort framställning till Kungl. Maj:t om 45,000 kronor för konstatställningen, uttryckligen hafva förklarar, att »endast i det fall» — märken, mina herrar — »endast i det fall, att möjlighet finnes att kunna komplettera den samling arbeten, konstnärerna sjelfva kunna disponera för utställningen, med vissa framstående tidigare verk, som nu äro i offentlig eller privat ägo, skall utsikt kunna finnas för, att utställningen verkligen skall komma att ge en fullständig och åskådlig bild af den rika konstutvecklingen i vårt land». Icke blott utskottet, utan äfven reservanterna och nu sist herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet hafva dock uttalat såsom något minst sagdt sannolikt, att det, som af konstnärerna här sättes såsom villkor för, att deras utställning skall nå sitt mål, icke kommer att inträffa.

Går jag så öfver till det kungliga förslagets af reservanterna förordade andra del, undervisningsmaterielen, så må det väl sägas, att man häpnar öfver den frikostighet, hvarmed statens medel för detta

ganska inskränkta område skulle användas. Sedan det gjorts reda för, hvad som omedelbart behöfves, kommer en beräkning af de tillägg, som äro af nöden, hvilka uppgå ej blott till samma, utan nära på till dubbla beloppet mot det förnämnda. Här begäras 7,500 kronor till montrer, 3,000 till frakter, 2,000 till uppsättning, försäkring m. m., 5,000 kronor till resekostnader och arfvoden åt två personer, som ombesörja uppsättningen af utställningsföremålen, vidare till en kommissarie, som skulle vistas å utställningen några timmar om dagen och visa dessa få utställningsföremål, 10,000 kronor. Ytterligare begäres till en öfversättning till engelska, omfattande endast undervisningsväsendet, 2,500 kronor. Till oförutsedda utgifter fordras 10,000 kronor, vidare för en kommitté med biträden 4,000 kronor, allt uteslutande för detta rätt inskränkta område. Hvilken besparing skulle det icke innebära, om samtliga dessa utgifter i stället afsåge ett relativt fullständigt deltagande i utställningen, jag menar ungefär så, som fallet varit vid föregående världsutställningar, med tillgodogörande af där vunna erfarenheter och allt igenom efter grundregeln: *litet men godt*. Så ondt det gör mig att säga det, kan jag verkligen icke neka till, att jag tycker, att det af reservanterna föreslagna beloppet är bra mycket pengar för ett jämförelsevis bra litet resultat.

Så kommer jag då till bemötande af reservanternas anklagelse mot motionerna i fråga, att de »icke innefatta någon plan, som visar det begärda anslaget behöflighet eller tillräcklighet, hvadan» — tillägges det — »någon säkerhet icke synes förefinnas, att genom den begärda summans beviljande verkligen skulle möjliggöras ett vårt land värdigt deltagande i utställningen i den utsträckning, som motionärerna afsett». Till en början vill jag gifva reservanterna i viss mån rätt häruti, men ber dem å sin sida behjärta, att det svårligen kunnat vara annorlunda. På måfå är icke därför summan bestämd till 400,000 kronor. I förstakammarmotionen hänvisas till de af svenska exportföreningens verkställande direktör verkställda beräkningar, hvilka i den förutnämnda skrivelsen till Kungl. Maj:t återfinnas; och i motsvarande inom Andra Kammaren väckta motion åberopas såsom beräkningsgrund *vunnen erfarenhet från föregående utställningar*. Den förra amerikautställningen i Chicago kostade i ett och allt 358,000 kronor; och om åtskilligt nu är dyrare än då, så kan nog också i åtskilligt större sparsamhet iakttagas, än som då skedde. Bägge motionerna antyda ju, att man tänkt sig det begärda anslaget såsom förslagsanslag med gifven begränsning, då den ena förklarar, att *en summa af 400,000 kronor icke skulle behöfva öfverskridas*, den andra åter, att *omkostnaderna synas kunna begränsas till inalles samma belopp*. Häri ligger ett instämmande i hvad ordföranden för Sveriges allmänna exportförening yttrade vid det möte, som hölls för detta ändamål den 14 mars här i Stockholm, att man borde öfverlämna hela beloppet till Kungl. Maj:ts disposition, men därvid fästa den bestämmelsen, att det finge användas endast i mån af redovisade och godkända utgifter.

Sedan jag på sådant sätt har sökt att så godt och så kort, som jag det förmått, svara på både hvad Kungl. Maj:ts proposition innehåller och utskottets betänkande med åtföljande reservation angifver såsom skäl mot den motion, jag har att försvara, så utber jag mig till

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St: Louis år 1904.

(Forts.)

Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St Louis
år 1904.
(Forts.)

till sist att få yttra något om den ideella sidan af denna sak. Visserligen vet jag, att man förmenar allt sådant tal vara inom Riksdagen och namneligen inom denna kammare inopportunt. Men jag tror det icke, och jag går än längre: jag är öfvertygad om motsatsen. Ty gång på gång har det visat sig, att om dessa högre hänsyn framställas enkelt och klart, så hafva de ett bestämmande inflytande icke minst på Andra Kammarens flertal. Man nekar här icke till, att det går en underström af osynlig art genom den historiska utvecklingen, och att denna underström ofta i själfva verket är mer betydande än de företeelser, som träda fram på historiens yta.

Eller vill någon bestrida, att det fanns andra djupare liggande orsaker till nordmännens vikingatåg, än hvad som låg uti att stugan var dem för trång och brödet otillräckligt — att en för dem själfva ofta mindre medveten vandrings- och handlingshåg bestämde dem, hvarigenom Norden kom att göra sina världshistoriska insatser i Normandie, England, ja, ända bort till Bysans. Jag tror för min del, att en dylik dadkraft legat till grund äfven för svenskarnes bosättning uti Amerika, ehuru de själfva föga vetat därom; och jag antager, att detta gäller både den första inflyttningen på 1600-talet till New Sweden vid Delawarefloden och den senare, som började i midten af det sistförflutna århundradet.

Redan häri torde innebäras ett visst bemötande af det klander, som understundom framkastats mot utvandrarne för bristande fosterländskt sinne. Men än mer bör hvarje skynt till förebräelse i sådant hänseende upphöra och förstummas, när vi besinna allt det goda, som förmedelst denna i alla våra iuhemska förhållanden så kännbart ingripande folkvandring tillskyndats oss. Man bör icke låta sig af känslan för den onekligt bittra förlusten af intelligens och arbetskraft hindras från att erkänna den vinst, som följt med denna förlust.

Därvid tänker jag icke endast eller ens förnämligast på den hän- gifna, trofasta kärlek, hvarmed våra landsmän där ute häfda svensk anda och svensk odling, eller den i sanning storartade offervillighet, hvarpå de gifvit och framgent gifva sina hemmavarande fränder de ojäfaktigaste prof. Icke heller tänker jag särskildt på den tacksamhetsskuld, i hvilken vi stå till våra landsmän för att de gjort det svenska namnet i sitt nya fosterland stort och äradt, i det att svenskarnes mönstergilla flit och plikttrohet i förening med deras fäderneärfda frihetsälskande sinnesart gjort mäktigt intryck på en nation, som just i dessa egenskaper finner sin styrka. Nej, hvad jag först och sist tänker på, det är den *återverkan*, som häraf försports och skall komma att alltmer förspörjas bland oss, svenske svenskar.

»Wath has Sweden done for the United States?» Så lyder titeln på ett nyligen i Amerika utgifvet, i flere tusen exemplar strax därstädes spriddt arbete till svenska folkets pris. Jag spörjer tillbaka: »Hvad hafva icke Nordamerikas Förenta stater och namneligen svensk-amerikanerna gjort för Sverige och som länder dem till berömmelse, på samma gång det manar oss till djup erkänsla af vår skuld!» Jo, det har där visat sig, att hos svenska män och kvinnor finnas än som fordom gömda ädla krafter, som, så snart blott förhållandena måna till deras framträdande, stå fram i oförminskadt mått, med Guds hjälp mer än några allianser betryggande Sveriges hotade framtid.

Men äfven en allians sådan som denna saknar ingalunda sitt stora värde. Blodets röst talar högre än någon annan en gång i farans stund. Skola vi nu skjuta ifrån oss den utsträckta handen? Skola vi i detta betydelsefulla ögonblick säga till våra amerikanske bröder: »Vi kunna icke gå eder önskan till mötes att låta Sverige uppträda i St: Louis jämbördigt med andra europeiska länder; vi äro för fattiga, det går icke för sig?»

Ingen af oss lär vara okunnig om, hvad det är som de främst af allt önska. Det är en egen byggnad med svenska flaggan uppå, hvarest i noggrant urval prof på vårt lands närvarande andliga och materiella kultur funnes jämte passande föremål, som minde om Sveriges historia, dess storslagna natur och trefna familjelif, med ett ord hvad som vore ägnadt att bereda dem en lyckliggörande hemkänsla, låta dem erfara en berättigad stolthet, då de finge visa andra härpå och säga: *se, detta allt är vårt — så ha vi det där hemma i gamla Sverige.*

Männe nu verkligen den svenska nationen är så fattig, att hon icke kan bära detta offer med bevarande af sin själfständighet i ekonomiskt hänseende? Jag tror icke, hon skulle vilja sälunda bära framför sig liksom till utställning på en presentertallrik sitt armod; så var åtminstone icke af ålder svenske mäns sed. Nog ha vi hjälpkällor, som böra möjliggöra äfven denna uppoffring, huru stor den än må erkännas vara, då det gäller ett så stort mål. Och, herr talman, jag tillägger ännu *ett*: den dag kan komma, då, om vi nu afslå hvad våra amerikanska bröder anropa oss att göra, om vi afslå deras bön att låta den svenska flaggan svaja öfver en själfständig liten svensk byggnad i St: Louis nästa år, *vi kunna få ångra oss.*

På dessa skäl tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den af mig jämte tretton andra kammarledamöter väckta motionen.

Herr Byström: Herr talman, mina herrar! Jag har också några skäl att framställa rörande Sveriges deltagande uti denna utställning. Jag vill då börja, där ministern för ecklesiastikärendena slutade.

Han gjorde en särdeles varm vädjan till kammaren, då han framhöll, hvilken enträgen bön som hade kommit ifrån våra landsmän uti Amerika. Han ansåg, att detta borde vara ett af hufvudskälen, som manade oss att deltaga i denna utställning, och jag vill i det fallet instämma med honom. Ty jag vet, att det verkligen är många där borta, som vända sig till oss med skaldens ord: »Hör oss Svea, moder åt oss alla». Men det är icke bara det, utan jag vill också säga, att jag tycker, att hänsynen till den vänliga inbjudan, som kommit ifrån regeringen i Washington, borde vinna särskildt afseende. För min del sätter jag mycket stort värde på att vi göra hvad vi rimligen kunna göra för att behålla och allt starkare tillknyta vänskapsbanden mellan vår nation och den stora amerikanska nationen.

Hvad angår de ekonomiska uppoffringarna för denna sak, vill jag i likhet med den föregående talaren säga, att jag anser dem jämförelsevis små. Jag tror, att vi äro i stånd att bära dem. Jag vill också erinra därom, att så mycket i ekonomiskt afseende kommit oss till godo från Amerika, att vi icke böra dra oss för den summa, som man här begär för vårt deltagande i utställningen.

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St: Louis år 1904.
(Forts.)

*Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St Louis
år 1904.
(Forts.)*

Jag erinrar då först om det stora bidrag, som under detta år kommit vårt land till del och som torde uppgå till omkring en miljon kronor. Vidare vill jag erinra om det, som kommer Sverige till godo genom differensen på postanvisningsrörelsen mellan Sverige och Amerika. Sålunda ha vi i detta fall på vår sida ett tillgodohafvande af mellan 5 å 6 miljoner kronor årligen, och allt sedan denna anordning infördes, sedan 1885, har det kommit Sverige till godo omkring 63 miljoner kronor; häri är icke inberäknadt det som gått genom banker och det, som gått genom emigrantagenter och dylikt.

Jag finner dessa siffror på sitt sätt tala till oss med ett språk, som manar oss att icke vara alltför sparsamma. Dessutom har jag tänkt, att den utbetalning, som här ifrågasättes, skulle i sin mån kunna vara ett anslag till försvaret. Jag tror, att det äfven i det fallet kan ha sin stora betydelse, att vi icke stöta ifrån oss den vänliga hand, som räcks oss af en utaf världens största nationer.

Jag erinrar äfven därom, att flere andra, ja många, smånationer beslutat att deltaga i den amerikanska utställningen; och jag kan då icke se något rimligt skäl, hvarför vi skulle besvika våra landsmän i Amerika uti deras önskan, att vi måtte deltaga i denna utställning.

Jag önskar, att vi skulle ha en egen byggnad, icke precis någon alltför liten stuga, utan en egen utställningspaviljong med svenska flaggan hissad i topp.

Den föregående talaren har utvecklat flere skäl, som jag kan instämma uti, hvarför jag för min del blott skall vidare inskränka mig till att förorda bifall till den motion, som jag också varit med om att framställa här i kammaren.

Herr Österberg: Herr talman, mina herrar! Det har i det föreliggande betänkandet till full klarhet påvisats, att de svenska industriidkarne icke i någon större omfattning äro benägna att deltaga i världsutställningen i St Louis. Detta har ju sin naturliga förklaring däri, att vår industri för närvarande arbetar under synnerligen tryckta förhållanden. En annan omständighet är, att tullarna i Amerika lägga hinder i vägen att kunna påräkna någon nämnvärd afsättning till detta land. Vi ha en gång i tiden haft en ganska stor afsättning af svenska smidesindustriens alster i Amerika. Men genom förhöjda tullar har denna industri så småningom utestängts från den amerikanska kontinenten. Och det kan ju vara förklarligt, att industriidkarne inom detta område åtminstone icke vilja underkasta sig de betydande kostnader, som äro förenade med en utställning, utan att samtidigt kunna påräkna att vinna någon större afsättning för sina alster.

Men äfven om sålunda de svenska industriidkarne icke finna med sin fördel förenligt att deltaga i denna stora världsutställning, så kan det ju anföras skäl för, att Sverige ändock bör på något sätt söka låta representera sig vid densamma. Vi ha, såsom här redan framhållits, skyldighet att upprätthålla en intim förbindelse med våra stamfränder därstädes. Upprätthållande af en dylik förbindelse med dem har betydelse i flera hänseenden. Det kan vid kritiska tillfällen för vårt land vara af utomordentlig betydelse, att hjärtan klappa varmt för oss i

Amerika, att våra landsmän där känna sig solidariska med svenskarne här uppe i Norden. Det är en synpunkt.

En annan synpunkt är den, att svensk-amerikanerna stå i en liflig och ständig förbindelse med hemmavarande släktingar och vänner. Och det är ju själfklart, att det skulle glädja dem mycket, därest Sverige visade, att det trots allt, trots alla svårigheter ändock arbetade och sökte hålla sig uppe i den stora täflan, som råder i världen. Och huru litet än Sverige är, finnes det dock ett område, där vi kunna uppträda och täfla med framgång och säkerligen också med utsikt att, därest vi läte oss representeras på detta område, kunna påräkna att vinna afsättning för de alster, som komme att utställas. Jag syftar på det konstindustriella området, särskildt på den rena konstens område. Om vi bevilja ett anslag, hvarigenom våra svenska konstnärer beredas tillfälle att på utställningen exponera alster af sin konst, tror jag, att den svenska konsten skulle komma att blifva på ett ärofullt sätt representerad, på samma gång som våra konstnärer bereddets tillfälle att vinna afsättning för sina alster inom Amerika.

Beträffande vår undervisningsmateriel kan det också i och för sig vara lämpligt att visa, att Sverige äfven på detta område söker följa med sin tid så mycket som möjligt.

Jag är därför för min del med om, att Riksdagen beviljar ett anslag för här ifrågavarande ändamål. Frågan är endast, huru stort detta anslag bör vara.

Det är själfklart, att, om vi skulle kunna på ett fullt värdigt sätt delta i utställningen, vi behöfde anslå ett ganska stort belopp, ett belopp, högre än det af motionärerna föreslagna. Det är jag öfvertygad om. Men de små, de tryckta förhållanden, under hvilka vi för närvarande lefva här i Sverige, lägga ju nästan oöfverstigliga hinder i vägen för oss att förverkliga ett dylikt önskningsmål. Men jag tror, att det skall vara få, som, när det kommer till afgörande, vilja vara med om att afslå hvarje anslag till deltagande i utställningen. Jag tviflar storligen därpå. Men å andra sidan och med hänsyn till de rådande ekonomiska förhållandena i vårt land synes det mig, som om vi skulle kunna gå en medelväg, en kompromissens väg, som vi så ofta måste göra i andra afseenden. Och därför tror jag, att vi handlade klokt och komme att fatta ett lyckligt beslut, därest vi förenade oss med reservanterna från Första Kammaren och anslog ett belopp af 120,000 kronor för att på det sättet bereda tillfälle såväl för våra konstnärer att i St Louis utställa sina konstalster som ock att få till stånd en utställning af svensk skolmateriel.

Det är här äfven en annan synpunkt, som jag skall be att få framhålla; och jag skall be att få vända mig till regeringen med en vädjan, att den vänligen ville taga hänsyn till hvad jag tager mig friheten att framställa, nämligen att för oss, som stå ganska långt tillbaka i industriell utveckling, för oss skulle det själfallet vara af utomordentligt stor betydelse, därest det kunde beredas tillfälle för ett visst antal industridkare, arkitekter och annat folk, som närmast arbeta för den materiella utvecklingen och dess förkofran, att öfverresa till Amerika för att studera förhållandena på utställningen i fråga. Amerikanerna stå onekligen framför oss i många afseenden på det

*Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St Louis
år 1904.
(Forts.)*

*Om anslag
for Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St. Louis
år 1904.
(Forts.)*

industriella området. Särskildt är det på ett område, där man måste erkänna, att amerikanerna hunnit ofantligt långt, och det är med afseende på tillverkning af jordbruksmaskiner af alla slag. Enkla, praktiska, lättskötta maskiner framställa amerikanerna i en mångfald sinnrika konstruktioner, så att man rent af häpnar, när man får se dessa små och lätta amerikanska maskiner, som äro afsedda för jordbruk och trädgårdsskötsel. Det synes mig, som om det skulle vara af stort gagn för vårt land, när det äntligen nu synas börja dagas äfven för oss på modernäringens område, när det börjar träda fram en kraftig rörelse för att främja jordbruket och landthushållningen i vårt land, att vi kunde få en praktisk maskin för jordens bearbetaude. Om svenska ingenjörer och verkstadsägare bereddles tillfälle att studera maskintekniken i Amerika, de olika möjligheter, som där användas för att kunna på ett enkelt, lätt och snabbt sätt utföra arbetet icke blott inom landbrukets, utan äfven på en oändlig mängd andra områden, kunde vi sedan här hemma omsätta och tillgodogöra oss den mångfald goda lärdomar, som sålunda kunde inhämtas på ifrågavarande utställning.

Äfven beträffande byggnadskonsten hafva vi mycket att lära af amerikanerna, det är alldeles gifvet.

Det skulle således enligt mitt förmenande vara synnerligen önskvärdt, om regeringen toge initiativ i denna sak och redan vid nästa riksdag äskade ett anslag — huru stort, är svårt att säga — för att bereda svenska industriidkare, arkitekter och annat praktiskt folk tillfälle att öfverresa till Amerika och studera förhållandena därstädes.

Mot detta mitt förslag har man hört, bland andningen göras, att, om vi skicka dit folk till Amerika för att studera förhållandena där, kan det inträffa, att de icke komma tillbaka. Vi kunna således riskera att få betala resan dit för dem, och de stanna kvar.

Men det synes mig, att ett sådant skäl mot ett dylikt anslag i stort sedt är ett svepskäl. Nog kunna vi väl plocka ihop ett 10-tal svenskar, som äro så patriotiska, att, sedan de inhämtat lärdomar i utlandet, de äro benägna att återresa till Sverige för att här omsätta dessa lärdomar och sålunda bidraga till den industriella utvecklingen i landet.

Sedan jag sålunda uttalat detta önskemål, skall jag be att varmt och innerligt få förorda reservanternas förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Persson i Tällberg: Det var med tillfredsställelse jag hörde herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttra, att det var efter mycken tvekan, som regeringen framlagt detta förslag och att regeringen äfven beaktat angelägenheten af begränsning i statsutgifterna. Jag är således öfvertygad därom, att herr statsrådet också mycket väl kan fatta den ståndpunkt och de känslor, som gjort sig gällande för statsutskottet, då statsutskottet har afstyrkt det föreliggande förslaget. Det kan till och med sättas i fråga, huruvida det genom denna utställning åsyftade mål kunde vinnas, därest statens

offentliga samlingar ej skulle blifva disponibla för utställningen. På afdelningen hade vi nämligen inhämtat, att, särskildt hvad nationalmuseum beträffar, museiämnden varit mycket betänksam i denna fråga, emedan den hade under årens lopp gjort den erfarenhet, att föremål, som varit utlånade till utställningar i andra länder, blifvit dels skadade, dels förstörda. Och dessa konstföremål, åtminstone en del däraf, äro af sådan beskaffenhet, att de äro absolut oersättliga. Konstnärernas förening har också själf sagt, att ändamålet med denna utställning icke kan vinnas med mindre, än att man har att påräkna bidrag såväl från offentliga samlingar som af enskilde.

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St Louis år 1904.
(Forts.)

På sid. 3 i detta betänkande finnes anfördt ett yttrande af konstnärsföreningen. Jag skall läsa upp en del af detta. »Endast i det fall, att möjlighet finnes att kunna komplettera den samling arbeten, konstnärerna själfva kunna disponera för utställningen, med vissa framstående tidigare verk, som nu äro i offentlig eller privat ägo, skall utsikt kunna finnas för att utställningen verkligen skall komma att ge en fullständig och åskådlig bild af den rika konstutvecklingen i vårt land. Med hänsyn till den fosterländska innebörden häraf hysa vi dock den säkra tillförsikten, att staten skall föregå de enskilde med till efterföljd manande exempel genom utlämnandet af för utställningen eventuellt erforderliga konstverk».

Det torde väl kunna hända, att med den erfarenhet, vederbörande fått från andra utställningar, de icke äro synnerligen benägna för att utlämna sådana konstföremål, som lätt kunna blifva mer eller mindre skadade, ja, till och med fördärfvade.

Herr von Schéele, som slutade med att yrka bifall till sin motion, således till det högre beloppet, 400,000 kronor, anförde ett exempel, som jag tycker vara ett talande bevis för att utskottet fattat denna sak rätt. Han tycktes icke tro, att detta skulle blifva någon synnerligt värdefull utställning, och ansåg till och med, att en del kostnadsbelopp voro för högt beräknade. Jag förmodar, att kammaren icke synnerligen mycket kan reflektera på hans yrkande om bifall till den af honom med flere väckta motion, och för min del hyser jag den uppfattningen, att ett bifall till den motionen icke skulle bidraga till att utställningen blefve mycket bättre än ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Ty det lär väl icke vara möjligt, att man endast för 280,000 kronor skulle kunna på värdigt sätt representera vår industri på en så aflägsen ort som denna. För öfrigt ha nog herrarne denna dags morgon läst i tidningarna något, som icke heller synes vara mycket uppmanande för att denna utställning skulle få den betydelse, som man hade rätt att vänta af densamma.

Jag underskattar icke vikten och betydelsen däraf, att vi kunde komma att på ett värdigt sätt representera vårt land och så att säga räcka handen åt våra många bröder där ute. Jag tror dock, att dessa tre miljoner människor, som en talare sade skulle vara intresserade i saken, måste i betydlig grad reduceras, ty det lär väl icke kunna bli så ofantligt många svenskar, som kunna komma ut till denna plats.

Härmed må emellertid förhålla sig huru som helst. Säkert är i alla fall, att om man icke ansett sig böra taga hänsyn till sparsamhetsskäl, så skulle man icke haft något emot bifall till Kungl. Maj:ts

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St: Louis år 1904. (Forts.)

förslag. Och det får jag säga, att det är endast med mycken tvekan, som utskottet kommit till det beslut, som nu föreligger här. Men då vi på de skäl, jag anført, haft våra betänkligheter mot förslaget om en konstutställning, och då vi för öfrigt icke varit fullt öfvertygade om huru en täflan på undervisningens område skulle taga sig ut, hafva vi ansett, att utskottet haft skäl för det slut, till hvilket utskottet kommit.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke neka till att det icke var med ett visst vemod, som jag genomläste detta utskottsbetänkande och därvid fann, på hvilket lättvindigt sätt denna enligt min uppfattning så betydelsefulla fråga blifvit af utskottet af-färdad. Då jämväl jag undertecknat den af biskop von Schéele väckta motionen i föreliggande ämne, hade jag naturligtvis önskat, att utskottet skulle till fullo beaktat hvad i denna motion anförts och i följd däraf förordat beviljandet af det anslag, som i denna motion begäres, eller 400,000 kronor. Vi motionärer ville nämligen, att Sveriges deltagande i denna förestående världsutställning i St: Louis borde bli så effektivt som möjligt, och anställda beräkningar hafva gifvit vid handen, att ett belopp af 400,000 kronor skulle vara härför erforderligt.

Utskottet har nu helt kortfattadt sagt i sin motivering, att framställningen om Sveriges deltagande i förevarande utställning icke mötts med något mera allmänt intresse här i landet. Men jag tror, att utskottet härvidlag något förhastat sig i detta uttalande. Det finnes nog ett ganska starkt och utbreddt intresse för denna sak, om det också icke tagit sig så braskande uttryck i tidningspressen, som man numera börjar blifva van vid i dylika fall, och det kan väl hända, att från våra industriidkares sida vikten af Sveriges deltagande icke blifvit tillräckligt starkt framhållen; men i alla fall tror jag icke, att intresset härför är på långt när så litet, som utskottet velat påskina. Herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet har äfven framhållit, att, om också intresset för vårt deltagande i denna världsutställning icke skulle hafva tagit sig så starka uttryck här i Sverige, detta intresse däremot gifvit sig så mycket starkare till känna i Amerika, och att från detta land flere framställningar i detta syfte inkommit till den svenska regeringen. Jag ber att i detta sammanhang få fästa mig vid ett af herr statsrådet fälldt yttrande, att regeringen afvisat upprepade framställningar, som gjorts om Sveriges deltagande i utställningen. Hvarifran dessa framställningar kommit, uppgaf han icke, men själfva det faktum, att dylika upprepade framställningar gjorts, torde väl få anses bevisa, att intresse för saken förefinnes.

Såsom jag nys nämnde, skulle jag naturligtvis helst önskat, att statsutskottet hade förordat det af oss motionärer begärda anslaget af 400,000 kronor; visserligen har herr Daniel Persson nys förklaradt, att äfven dessa 400,000 kronor knappt skulle kunna räcka till, och därför kommit till det slut, att Riksdagen borde afslå allt anslag. Han frågade nämligen, huru man kunde begära att få dessa 400,000 kronor att räcka till, när man skulle å utställningsplatsen uppföra erforderliga

byggnader och i öfrigt vidtaga alla de anordningar, som behöfdes för Sveriges representerande, och han ansåg, att, äfven om 400,000 kronor beviljades, också de 120,000 kronor, som Kungl. Maj:t begärt, ovillkorligen skulle behöfvas för de bägge särskilda afdelningarna konst- och undervisningsutställningarna. Men det är att märka, att, om anslag å 400,000 kronor beviljas, en hel del af de för undervisningsutställningen beräknade utgifterna komma att bortfalla, t. ex. anslaget åt en kommissarie m. m., och att flere andra utgifter för denna afdelning, hvilka en och annan ansett för höga, kunna förminsкас, ifall man beviljar tillräckligt anslag för det hela.

Innan jag fortsätter med denna del af ämnet och söker utreda önskvärdheten af anslaget fixerande till det ena eller andra beloppet, vill jag rikta mig emot ett af herr Daniel Persson framkastadt yttrande, nämligen att man på grund af en i dag på morgonen i tidningspressen synlig notis kanske hade anledning antaga, att denna världsutställning icke blefve så storartad, som man förut sett utpuffas och hört utbasuneras. Jag tror dock, att man har all anledning att tro och hoppas, att denna världsutställning kommer att bli en af de allra största, som någonsin förekommit, och att den därför kommer att omfattas med det allra lifvigaste intresse. Att från en tysk tidningskorrespondent till en tysk tidning — jag vet nu ej hvad namn denna har — inkommer ett telegram, innehållande insinuationer om att allt icke varit så vidare väl ordnad vid den nyss hållna hundraårsfesten i St: Louis, det tror jag icke är värdt att fästa det ringaste afseende vid, ty vi veta ju, att förhållandet mellan tyskar och amerikaner icke alltid varit det mest vänskapliga, och att det i Amerika finnes en hel del tyskar, som vilja göra allt för att skada detta land. Jag tror därför, att vi icke behöfva sätta någon synnerligare tilltro till de insinuationer och beskyllningar, med hvilka denne tidningskorrespondent framkommit. I alla fall äro ju icke denne korrespondents beskyllningar så förfärligt farliga: han påstår, att hotellen voro illa ordnade och att de resande icke kunde få några rum där o. s. v. Men dylika klagomål är man ju van vid att höra från så godt som alla utställningar. Och för öfrigt finnes det ju ännu så länge ingen utställning där borta i St: Louis, och man har där icke ännu, helt naturligt för resten, hunnit vidtaga alla anordningar, som erfordras för de besökandes mottagande, utan endast att påbörja förberedelser därtill. Att man på en för nationen så viktig dag som en hundraårsfest, då en ofäntlig massa människor på en gång strömmar till, icke genast kan skaffa allesammans bostäder och bereda dem tillräckligt utrymme och öfriga bekvämligheter, det kan väl icke rubriceras såsom en skandal, och att taga detta såsom ett dåligt omen för utställningen i sin helhet kan väl icke vara riktigt. Vidare har det sagts, att lokalerna skulle vara för små och för tränga. Det kan ju vara möjligt, att så var förhållandet; men vi böra betänka, att det då endast var fråga om en särskild fest, som icke hade något att göra med själfva utställningen, ty denna öppnas först nästa år, och då är det ju klart, att förberedelserna till denna ännu icke kunna vara färdiga.

För att återgå till frågan om anslagsbeloppets storlek, så har jag, som sagdt, önskat, att detta sattes till 400,000 kronor, såsom vi i var

*Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St: Louis
år 1904.
(Forts.)*

Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St. Louis
år 1904.

(Forts.)

motion begärt. Nu förefinnes det helt visst föga utsikt, att Riksdagen skall bevilja detta belopp. Men jag anser det dock vara af allra största vikt — jag tror, att ingen af kammarens ledamöter vågar motsäga mig i denna sak — att Sverige blir på ett eller annat sätt representeradt vid denna utställning, och *värdigt* representeradt. Om också utskottet hastigt gått saken förbi och med några knapphändiga rader afvisat framställningen, så tror jag dock, att man mellan dessa korta rader kan läsa, hurusom de icke äro fullkomligt döfva för de röster, som höjts för att framhålla betydelsen af Sveriges deltagande i denna utställning. Vi veta ju, såsom ock af en föregående talare omnämnts, att de allra flesta länder, hvilka erhållit inbjudan att deltaga i utställningen, redan antagit densamma, och vi hafva ju anledning tro, att också vårt broderland Norge kommer att emottaga inbjudningen. Huru skulle det då för hela den öfriga världen — och främst för alla våra landsmän där ute i Amerika — komma att taga sig ut, om den för Sverige afsedda platsen vid utställningen blef tom, och om alla öfriga nationers flaggor svajade från byggnaderna å utställningsfältet, under det att den svenska flaggan saknades? Något sådant skulle ej vara oss till stort gagn, det skulle ej vara ägnadt att rycka upp oss i den öfriga världens anseende. Man har sagt, att en utställning icke medför några stora och direkta fördelar för industrien. Man har sagt, att våra industriidkare tröttnat på utställningar, sedan de en tid deltagit i än den ena, än den andra af dem och därvid sett, att de ekonomiska resultat, som därigenom vunnits, icke motsvarat de på deltagandet i utställningen nedlagda kostnaderna. Ja, det är nog möjligt, att de vid utställningarna vunna *positiva* resultaten icke alltid äro så stora, så påtagliga och så ögonblickligen utfallande, att de väcka uppseende. Men däremot är det möjligt, att det *negativa* resultat, som vi ernå genom att den ena gången efter den andra hålla oss undan från utställningarna, kan blifva mycket betänkligt och de vådliga följderna därpå inom kort ganska kännbara. Ty, såsom också af en föregående talare sagts, det viktigaste i fråga om dessa utställningar är just det, att vi visa oss vara en lifskraftig nation och att vi adagalägga vår häg, vår lust och vår förmåga att kunna upptaga täflan med andra nationer på detta område.

Äfvenså har här framhållits, att vi borde låta officiellt representera oss på en amerikansk utställning för att därigenom, om jag så må uttrycka mig, visa en återtjänst för den stora välvilja vi från Amerika rönt under det gångna nödåret där uppe i Norrland. Ja, detta kan nog vara ett skäl, som är värdt att taga hänsyn till; men jag tror, att ett ännu mera talande skäl för vårt deltagande i en utställning i Amerika är, att vi därigenom skulle kunna sättas i tillfälle att bemöta de öfverdrifna, ja, man skulle nästan kunna säga de skandalliknande berättelser, som gått genom en del af den amerikanska pressen om den nöd, som under det förlutna året — och kanske fortfarande — skulle råda i hela Sverige, och hurusom, efter hvad i denna press framhållits, denna nöd skulle vara så stor, att man skulle kunna tro, det hela Sveriges befolkning rent af höll på att svälta ihjäl. När, såsom nu skett, dylika sensationsnyheter fått en stor spridning, så skulle det icke sakna sin betydelse, att Sverige deltog i ut-

ställningen och därmed visade Amerika samt hela den öfriga världen, att dessa utspridda notiser om den i Sverige rådande nöden äro osanna, att Sverige fortfarande är ett lifskraftigt land och att den nöd, som förefunnits, varit inskränkt till en åtminstone i folkmängdshänseende mycket obetydlig del af landet. Angelägenheten att visa detta borde därför mana oss att på ett värdigt sätt deltaga i denna amerikanska utställning.

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St: Louis år 1904.
(Forts.)

Jag tror nu emellertid, att Riksdagen i denna sena timme af dess tillvaro icke kan befinnas villig att anslå de af oss begärda 400,000 kronorna. Dock böra vi naturligtvis tillse, att Sverige i alla fall blir på något sätt representeradt vid utställningen och att härför beviljas ett så stort anslag, som under förhandenvarande förhållanden är tänkbart. Regeringen har nu föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 120,000 kronor för Sveriges deltagande inom konst- och undervisningsafdelningarna af 1904 års världsutställning i St: Louis. Visserligen befarar jag, som sagdt, att Riksdagen ej kan befinnas villig att bevilja *högre* belopp än detta af Kungl. Maj:t föreslagna. Men å andra sidan hyser jag den säkra, den till visshet gränsande förhoppningen, att Riksdagen åtminstone kommer att bevilja detta belopp af 120,000 kronor. Jag tviflar icke ett ögonblick på att icke Andra Kammaren skall beakta föreliggande frågas stora betydelse och uppskatta vikten af att bibehålla sambandet mellan vara utvandrade landsmän och deras här i landet kvarvarande anförvanter. Jag tviflar ej därpå, ty, såsom biskop von Schéele nämnde, Andra Kammaren är ej döf för de ideella krafvens röst. Andra Kammarrens män hafva mer än en gång visat, att, fastän många af dem äro från landsbygden och därigenom aflägsnade från det ideella lifvets brännpunkter, de dock äro känsliga för de ideella krafven, hvilket lätt kan förklaras af den inverkan, vistandet uti den fria naturen måste hafva på människosinnet. Som jag redan nämnt, tror jag emellertid, att vi, som önska det högre beloppets beviljande, dock ej under förhandenvarande förhållanden böra yrka på bifall därtill, utan nöja oss med det belopp, som Kungl. Maj:t äskar för ändamålet och som reservanterna förordat. Dock skulle jag vilja föreslå en liten förändring uti de i reservationen använda ordalagen, nämligen så, att den i denna reservation intagna bestämmelsen, att anslaget beviljas endast för Sveriges deltagande i konst- och undervisningsafdelningarna af utställningen, borttages och att detta belopp af 120,000 kronor i stället öfverlämnas till Kungl. Maj:ts fria förfogande, för att efter Kungl. Maj:ts bepröfvande på bästa sätt användas. Ty det kan ju tänkas, att det vid sakens närmare granskning befinnes, att undervisningsafdelningen icke kräver så stort anslagsbelopp, som för densamma beräknats, och att det därför vore bättre att på denna afdelnings bekostnad utvidga konstafdelningen, t. ex. genom att dit hänföra jämväl alster af svensk konstslöjd och industri eller annat därmed jämförligt, såsom föremål, med hvilka historiska minnen äro förbundna. Det har ju också framhallits, att vår konstafdelning kanhända icke skulle bli tillräckligt stor och att den kanske skulle bli förfelad, ifall man icke finge för densamma låna vissa af de i statens ägo befintliga konstverken. Denna farhåga må nu stå för deras räk-

Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St. Louis
år 1904.
(Forts.)

ning, som framställt densamma, ty jag tror icke, att ett sådant lån af konstverk är något oeftergifligt villkor för framgången af vår konstafdelning, helst som denna väl icke har till sin enda eller hufvudsakliga uppgift att utgöra en utställning öfver vår svenska konsts historia, utan lika mycket och i främsta rummet bör hafva till ändamål att visa Amerika, hvad våra svenska konstnärer för närvarande kunna frambringa, bereda en marknad för afsättning af deras arbeten och göra deras namn kända i Amerika. Erfarenheten i detta afseende från den senaste världsutställningen i Amerika är talande nog; efter densamma såldes ett betydligt antal svenska konstverk, och de summor, som på detta sätt kommo Sverige till godo, voro ganska afsevärda. För öfrigt är jag den förste att erkänna, att den risk och de äfventyrligheter, som äro förbundna med ett dylikt lån, helt visst äro ganska betänkliga.

Herr talman! På de skäl, som jag nu anfört, och ehuru jag för min del hyser den lifligaste önskan, att det belopp, som ifrågasättes utgå för Sveriges deltagande i utställningen, sättes så högt, som i vår motion angifves, anser jag mig dock icke kunna nu annat än yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, dock med uteslutande af de däri intagna orden, som innehålla närmare bestämmelser om huru beloppet skall af Kungl. Maj:t användas.

Häruti instämde herrar *Lindvall, Ekman, Ljunggren, Nyström, Fredholm, Höjer, Wavrinsky* i Stockholm, *Nydal, Persson* i Arboga, *Lindhagen* och *Hammarström*.

Herr Ödman: Herr talman, mina herrar! Då jag varit motionär i denna fråga och då jag icke kan vara med om statsutskottets förslag, anser jag mig böra säga några ord om de skäl, hvarför jag har intresserat mig för frågan.

Jag har under mina resor ofta varit i Amerikas städer, både i de norra och de södra staterna, och jag kan här för kammaren intyga, att jag ingenstädes funnit en nation så fästad vid den svenska nationen som just den amerikanska. Jag tänker därvid icke på dessa hundratusetal af våra svenska söner, som äro där ute, utan på den stora amerikanska nationen. Jag har, som sagdt, där funnit sådan tillgifvenhet för den svenska nationen, att jag icke funnit maken. Dels hafva väl våra traditioner någonting gemensamt och dels hafva väl våra utvandrare bidragit till att visa, att vi äro ett folk, som man kan sympatisera med. Jag har särskildt talat med amerikaner om våra utställningar i Amerika, synnerligast om utställningen i Filadelfia, och de berömde dels själfva utställningen, dels det sätt, hvarpå de mottogos i vår svenska utställning både af kommissarie och betjäning. Det är därför jag på det lifligaste önskar, att man åtminstone icke må afslita de vänliga band, som äro knutna mellan dessa båda nationer. Det visade sig i vintras under nöden i Norrland, att icke endast svensk-amerikanerna, utan äfven de rena amerikanerna sträckte sig hit med sin välvilja, och detta är något att sätta värde på. Det är liksom en utsträckt hand till oss, och om vi nu afslå denna inbjudning, skulle detta vara, som om vi icke ville taga emot den utsträckta handen.

Detta kan jag icke vara med om. Men jag kan väl förstå de skäl, som dikterat utskottets förslag, nämligen sparsamhetsskäl, ty jag är fullt ense med utskottets ledamöter därom, att någon materiell vinst kan man icke tänka på att skörda af ett deltagande i utställningen. Det finnes emellertid många andra slag af vinster, som man kan göra här i världen, och man får icke endast tänka på en rent ekonomisk vinst, såsom då det är fråga om att afyttra en vara. Ty af den stora amerikanska nationen kunna vi hafva mera nytta, än vi för närvarande kunna föreställa oss.

*Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St. Louis
år 1904.
(Forts.)*

Jag skulle helst sett, att den svenska nationen hade blifvit representerad genom egen paviljong och en egen stor utställning och att den svenska flaggan svajat öfver eget hus. Nu veta vi icke, om detta kan ske genom antagande af Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag, men jag förmodar, att alltid *något* är bättre än *intet*, d. v. s. ett afslag. Och då jag icke tror, att man här i kammaren kan drifva igenom motionärernas anhållan om 400,000 kronor, så vill jag på det allra lifligaste vara med om att instämna i reservanternas och Kungl. Maj:ts förslag, för att vi åtminstone på något sätt må få visa oss där ute, med fria händer för regeringen att styra om, att vi blifva på bästa och värdigaste sätt representerade. Jag hoppas, att mina vänner här, som känna mig såsom en lika god sparsamhetsvän som någon, också skola förena sig med mig om denna ståndpunkt. Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Lagerheim: Med anledning af en anmärkning, som herr biskop von Schéele framställde mot herr statsrådet och chefens för civildepartementet yttrande, ber jag att, då han är af frågan upptagen i Första Kammaren, få lämna ett beriktigande. Det berodde utan tvifvel på ett missförstånd från herr von Schéeles sida, då han förutsatte, att min kollega skulle hafva yttrat, att något officiellt deltagande icke kunde ifrågakomma från Sveriges sida. Detta har min kollega icke yttrat hvarken till statsrådsprotokollet eller, så vidt jag kunnat uppfatta, senare muntligen. Till statsrådsprotokollet har han endast gjort detta uttalande:

»Äfven om Sveriges officiella deltagande i såväl industri- som konstutställningen nu icke bör, med hänsyn till därmed förenade synnerligen dryga omkostnader, ifrågasättas, torde vårt land likväl böra vara representeradt vid ett par af de afdelningar inom utställningen, där Sverige har att särskildt försvara en framstående plats bland kulturfolken.»

Det missförstånd, som uppkommit, har måhända sin orsak däri, att man vid läsningen betonat ordet »officiella». Men jag kan med bestämdhet förklara, att meningen med detta min kollegas uttalande icke var sådan, utan att hans yttrande innebar, att Sverige skulle representeras och *officiellt* representeras, ifall Riksdagen bifölle Kungl. Maj:ts proposition. Detta framgår också af några andra omständigheter, särskildt däraf, att det i anförandet till statsrådsprotokollet är uttaladt, hvartill medlen skulle användas, och däraf att en summa af 10,000 kronor skulle användas för en kommissarie.

Herr von Schéele anmärkte också, att en utställning af under-

*Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St. Louis
år 1904.
(Forts.)*

visningsmateriel och hvad därtill hörer skulle vara bra litet jämte deltagande i konstutställningen. Det beror på, huru man uppfattar saken. Det kan väl ändå medgifvas, tänker jag, att en allsidig och fullständig representation af det just för vårt land framstående och hedrande, som ligger i materielen för vårt undervisningsväsende, bör i Amerika kunna påräkna den uppmärksamhet och till och med kunna väcka det upseende, som vi skulle önska.

Den ledamot af statsutskottet, som hade ordet för att yrka afslag på framställningen, erkände — och jag tillåter mig att taga fasta på detta hans yttrande — att det icke var utan stor tvekan, som statsutskottet bestämt sig för att afstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Måhända ligger också däri en förhoppning, att många inom kammaren skola ansluta sig till reservationen, som sammanfaller med Kungl. Maj:ts proposition, och äfven med den modifikation, som friherre Bonde föreslagit i den ursprungliga lydelsen, fullständigt kommer att motsvara de önskningar, som Kungl. Maj:ts regering ställt på kammaren.

Med friherre Bonde måste jag instämma däri, att man icke får tillmäta den i dag reproducerade uppsatsen ur en tysk tidning alltför stor betydelse. Den tidning, ur hvilken uppsatsen är hämtad, är en synnerligen läsvärd och intressant tidning. Men det förekommer ju i vår moderna press — kanske äfven här i landet någon gång — någon liten tendens till sensation. Jag vet icke, om man skall kalla det en utväxt eller måhända en skönhetsfläck på pressens anlete. Det må vara det ena eller det andra. Man kan emellertid icke i detta fall, liksom ej heller i många andra liknande, på sådant fota ett afgörande omdöme.

En ledamot af kammaren, hvilken för öfrigt förordat den kungl. propositionen, framhöll det önskvärda däruti, att man måtte bereda åtskilliga personer tillfälle att besöka utställningen. Ja, det är något, som helt naturligt vid hvarje större utställning ifrågakommit, senast vid den stora Parisutställningen, att regeringen sökt med tillgängliga medel understödja besök vid utställningen för så många personer som möjligt, hvilka kunna tänkas af besöket draga en för vårt land fruktbringande nytta. Huruvida därtill skulle i förevarande fall behövas särskildt anslag af nästkommande Riksdag, därom kan jag icke nu uttala mig. Att själfva saken kommer att vinna behörigt beaktande, det tror jag mig dock kunna utlofva.

Jag behöfver icke till de värtaliga ord, som redan yttrats här i dag om det andliga sambandet mellan våra fränder på andra sidan Atlanten och oss, lägga mer än ett helt kort uttalande. De synpunkter, som borde bestämma oss att nu visa vår sympati tillbaka, hafva redan tillräckligt framhållits. Bandet mellan de utflyttade och hemlandet underhålles på mångfaldiga, olika sätt: genom bref, personliga besök, när sådana kunna komma i fråga, och penningssändningar, dessa penningssändningar, som redan blifvit framhållna. Hvad våra bröder där ute särskildt gjort under betryck för en landsdel här i landet, allt detta är uttryck för en sympati, som, förmedlad genom våra samfärdsmedel eller genom osynliga trådar, ständigt mer och mer angifver, huru djupt intresset är hos de utflyttade. Hos oss hemmavarande är det icke mindre. De flesta af oss torde väl hafva sådana personliga

förbindelser där med en eller annan, att vi någon gång höra direkt om deras förhoppningar och om deras minnen från hemlandet. Personligen har jag bland de utflyttade några förtroliga vänner. Deras uttalanden, skriftligen eller muntligen, hafva alltid gått i samma riktning: en ofantlig kärlek, förbunden med tacksamt minne af det ursprungliga fosterlandet.

Att därjämte mången gång förekommit ett starkt försvar, om jag tillåtit mig den minsta kritik af amerikanska förhållanden, var icke mer än tillbörligt. Men knappt har en sådan replik förekommit, förrän en annan replik i nästa ögonblick bragt entusiastisk hyllning åt något i det gamla fosterlandet.

Det är i dag här fråga om att fatta ett beslut, som kan väcka genljud på andra sidan Atlanten i dessa vidsträckta kretsar, som vi ännu ha rätt att betrakta som landsmän. Det är lätt att finna, hvad svaret bör bli. Jag kan icke annat än uttala den förhoppning, att beslutet måtte bli sådant, som från olika håll i denna kammare redan blifvit behjärtadt och önskad.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Endast några få ord. Vid behandlingen af detta ärende inom statsutskottet har jag tillhört den sidan, som velat bifall till Kungl. Maj:ts framställning. Jag har ansett mig skyldig att nämna detta, emedan det skulle ju vara under sådana förhållanden helt naturligt, att mitt namn hade återfunnits bland öfriga herrar reservanter. Af hvad som under öfverläggningen i dag har förekommit, har jag icke funnit anledning att frångå min inom utskottet intagna ståndpunkt. Om möjligt har jag i stället blifvit starkt däri, att vi icke kunna vid detta tillfälle undgå att på något sätt bereda möjlighet åt vårt land att bli representeradt vid utställningen i St Louis. Jag har således icke något annat yrkande att göra än om bifall till Kungl. Maj:ts framställning. Men i olikhet med friherre Bonde skall jag för min del be, att kammaren måtte lämna bifall till Kungl. Maj:ts framställning med gillande af de motiv, som reservanterna ha anfört för sitt förslag, som ju är detsamma som Kungl. Maj:ts.

Jag hemställer alltså, herr talman, att med afslag å utskottets framställning kammaren ville bifalla reservationen.

Herrar *Styrlander* och *Dahn* instämde häruti.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Det är ingen, som bestrider det vackra och välmenande syfte, som legat till grund för de 14 motionärernas framställning. Men denna är allt för löst planlagd, allt för oklar i sina konturer och allt för litet tillmätt efter tidsomständigheterna, för att man skulle kunna taga den på fullt allvar.

En af de ärade motionärerna, friherre Bonde, har emellertid nyss, öfvergifvande det ursprungliga yrkandet om ett anslag af 400,000 kronor, hemställt om bifall till reservanternas förslag om 120,000 kronor, men med uteslutande af den begränsning, som ligger i klämmens ord, att anslaget beviljas »för Sveriges deltagande i konst- och undervisningsafdelningarna». Han ville nämligen, att åt Kungl. Maj:t skulle lämnas fria händer att inom ramen af det gifna anslaget förfara efter omständigheterna.

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St: Louis år 1904.

(Forts.)

Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St. Louis
år 1904.
(Forts.)

Jag håller emellertid före, att den förnämsta styrkan i Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag just ligger i dess fasta begränsning. Det är enligt detta förslag endast två för vår nationella utveckling typiska områden, nämligen *konsten* å ena sidan och *undervisningsväsendet* å den andra, som afses, hvarvid jag för min del under konst skulle vilja inbegripa konstindustri, men i hvarje fall, liksom reservanterna, antager, att nationalmusei konstskatter ej för ändamålet utlämnas. Emellertid tror jag det vara af vikt att hålla på reservanternas förslag oförändradt. I annat fall måste anslagsbeloppet anses allt för obetydligt. Och hela den beviljade summan kan, genom att splittras på för många ändamål, lätt bli bortkastad.

Vilja vi därför å ena sidan göra något för att upprätthålla sambandet mellan oss och våra landsmän i Amerika genom att deltaga i nationernas stora revy i den fjärran Västern, medan vi å den andra sidan nödgas taga behörig hänsyn till tidsomständigheterna och icke öfverskrida det belopp, som blifvit af Kungl. Maj:ts föreslaget, förmenar jag, att vi också måste fasthålla *den måttfulla begränsning*, som utmärker Kungl. Maj:ts af utskottsreservanternas förordade förslag i fråga om deltagandets omfattning.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservanternas förslag oförändradt.

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Det synes mig, som om man icke borde förundra sig öfver, att statsutskottets majoritet tvekat att tillstyrka ifrågakarande anslag. Som vi hörde af herr ecklesiastikministern, har en sådan framställning i statsrådet flere gånger blifvit afstyrkt. Således har det varit efter åtskillig tvekan, som regeringen lagt fram detta förslag. Då är det ju icke så besynnerligt, att statsutskottets ledamöter ställt sig tveksamma.

Vidare sade ecklesiastikministern, att det vore bättre att uppträda mera sällan och då med större kraft. Det tror jag verkligen är en sanning. Vi böra icke vara med öfverallt, utan mera sällan och då uppträda med enighet och kraft. Kan man verkligen tro, att man med dessa 120,000 kronor kan skapa något, som kan taga sig något ut i Amerika vid denna utomordentligt stora utställning? Nej, det tror jag icke.

Nu är det ju också en förfärlig villervalla. An begär man 120,000 kronor och än såsom motionärerna 400,000. Då man icke har någon utsikt att få denna summa, vill man ha fria händer med det mindre anslaget för att i första rummet använda det till byggande af en paviljong att sätta svenska flaggan på. Men för att det kommer att finnas någonting i denna paviljong, har man ingen säkerhet. Då man är så litet på det klara med saken, är det icke att undra på, att statsutskottet icke vetat hvilket vore det bästa.

Nu är det sagdt här, att så mycket pengar kommer hit från Amerika och att de för oss hysa så varmt intresse där ute. Jag tror mig också veta det. Men vi få icke förglömma alla de pengar, som gå ifrån vårt land, och alla de unga krafter, som roffas ifrån vårt land. Det är ett fyndigt folk, dessa amerikaner, det ha vi sett. De förstå att lägga an på alla nationer och nu äfven svenskarne. Men det har icke visat

sig, att amerikanerna kommit hit till våra utställningar, och dock kunde man väl ha en fordran på, att så skulle ske.

Då det nu synes, som om man icke så energiskt ville motsätta sig detta anslag, vore det väl ändå skäl att bifalla Kungl. Maj:ts och icke friherre Bondes förslag. På det sättet vet man icke, hvar det slutar. Då vi förr sett, hurusom tillgångarna öferskridits och man tagit ur den ena fonden det anslaget och ur den andra det anslaget — t. ex. ur handels- och sjöfartsfonden — för att få det att räcka till, är det icke underligt, att man är litet försiktig.

När man härtill lägger, att nationalmuseinämnden, som yttrat sig, icke velat vara med om att skicka ut statens taflor — det har kommit taflor åter med många spikhål, och det är därför icke underligt, att man är rädd för, att taflorna skola bli fördärfvade — samt att vi så många gånger varit ute och visat vår undervisningsmateriel, tror jag, det finnes goda skäl för utskottets ståndpunkt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Månsson förenade sig herrar *Olsson* i Viken och *Jansson* i Edsbäcken.

Herr Beckman: Herr talman, mina herrar! Jag hoppas också äfven jag, att kammaren redan bestämt sig att icke visa tillbaka den inbjudning, som ingått. Men jag vill ändock icke låta den siste talarrens anförande stå utan gensaga. Den förste af statsutskottets ledamöter, som här hade ordet, uttalade sin glädje därföver, att Kungl. Maj:t »känt tvekan», när Kungl. Maj:t framlade detta förslag. Kungl. Maj:t har dock dess bättre öfvervunnit sin tvekan. Vi hörde vidare af den ärade statsutskottsledamoten, när han framförde sitt afslagsyrkande, att också han för sin del känt sig mycket tveksam rörande det slut, hvartill han kommit. Dess värre har han icke öfvervunnit sina betänkligheter; men redan den omständigheten, att till och med han hyst en sådan tvekan, väckte hos mig en ganska stark förhoppning, att man kan vänta ett afgörande i den riktning, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Den ärade ledamot af statsutskottet, som nu sist hade ordet, yrkade, äfven han, afslag. Med anslutning till ett yttrande, som fälldes från statsrådsbänken, framhöll han, att det vore bättre, att vi icke vore med öfverallt, utan att vi i stället uppträdde med heder å ett mindre antal utställningar. Därom är jag ense med honom. Men jag vill påpeka, att detta resonemang icke alls duger att tillämpa just på denna utställning. Den har för oss en helt annan betydelse än hvilken annan världsutställning som helst! Här har så många gånger framhållits, att här gäller det framför allt att visa, att vi känna det blodsband, som finnes mellan svenskarne här hemma och svenskarne där ute, att vi i handling visa oss känna, att det flyter samma blod i våra ådror som i deras. Och på samma gång, som vi göra detta, visa vi också en berättigad vänskapsgärd åt den regering, som inbjudit oss och som under stjärnbaneret lämnat sitt hägn och skydd åt våra landsmän där ute.

Det har också af nyssnämnde ärade talare anmärkts, att ameri-

*Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St: Louis
år 1904.
(Forts.)*

Om anslag
för Sveriges
deltagande i
världsutställ-
ningen i
St Louis
år 1904.
(Forts.)

kanerna aldrig kommit hit till våra utställningar här i Sverige. Jo, svensk-amerikanerna hafva nog kommit, men representanter från den amerikanska nationen såsom sådan ha icke kommit. Vi skola nämligen komma ihåg, att vi här faktiskt aldrig haft någon *världsutställning*. Vid de smärre utställningar, som vi anordnat, hafva vi haft glädjen att se många af våra landsmän från Amerika. Skulle vi däremot en gång ställa till en värdsutställning här i Stockholm, tro mig, då kunna vi vara förvissade därom, att det amerikanska folket också skulle varda representeradt.

Den siste talaren hyste vidare stor oro för, att vi till denna utställning skulle lämna ut tafloer från nationalmuseum. Jag delar hans betänkligheter härutinnan; men jag är alls icke viss på, att detta skulle blifva en nödvändighet. Jag är tvärtom alldeles säker därpå, att äfven om man kommer till det resultat, att man anser, att dessa tafloer på grund af det oersättliga värde, som de hafva, icke böra föras öfver oceanen, den svenska konsten i allt fall skall med heder häfda sin plats på utställningen. Jag har en så fast tro på vår svenska konst, att jag är fullt förvissad därom, att äfven om de konstalster, som finnas i nationalmuseum, få hänga kvar på dess väggar, skall i allt fall tillräckligt komma att skickas öfver, för att det svenska namnet genom svensk konst skall blifva äradt och frejdadt.

Samme talare yttrade också, att, äfven om svensk-amerikanerna skickade hit en del penningar, jämväl vi å vår sida gjorde detsamma gentemot dem. Ja, skulle man taga saken från den affärsmässiga synpunkten, så att man frågade, hvilka som skicka mest, då tror jag, att vi gifvet blefve gäldenärer. Men saken är ju den, att *vi* äfven skicka någonting annat än penningar. Men Amerikas skuld till oss i *det* hänseendet minskar ingalunda de anspråk, som våra landsmän där kunna hafva på Sveriges deltagande i utställningen. Jag anser tvärtom, att vi just därigenom, att vi skickat ut så mycket af vår unga kraft dit öfver, ställt oss på en helt annan grund än den affärsmässiga. Nej, vi böra besinna, att det är genom gåfvor och gengåfvor *kärleken* varar längst. Och, såsom här mera än en gång blifvit framhållet, det betyder verkligen mycket för våra svenska bröder och systrar där ute, att de också få se den blågula flaggan svaja bland de andra folkens på denna nationernas stora fest.

Jag har mer än en gång varit i Amerika och mer än en gång farit öfver dess vida slätter, där nybyggarne släpa fram sitt lif under mödor och försakelser, och jag vet med visshet en sak, nämligen att våra landsmän där ute med sina hjärterötter hänga kvar vid gamla Sverige på samma gång de, såsom herr utrikesministern här framhållit, också äro goda söner af Amerika och äro stolta öfver sitt nya land. Jag red en gång ensam öfver den öde prärien och kom till en enslig nybyggarekoja, där jag band min häst. Där inne i kojan voro två män; den ene hade varit där ute i trettio år och den andre hade kommit öfver till Amerika för några dagar sedan. De frågade mig, hvarifrån jag kom, och då jag nämnde Sveriges namn, kom det tårar i bådas ögon.

Jag undrar således, herr talman, om det verkligen icke finnes skäl nog, hvarför vi böra blifva representerade på denna Amerikas national-

fest. Kanske är det skäl nog, att vi därigenom skänka glädje åt våra landsmän?

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Älfdalsåsen, *Hörnsten*, *Johansson* i Stora Mellby, *Bromée* i Billsta och *Hansson*.

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St. Louis år 1904.
(Forts.)

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman, mina herrar! Man får icke förundra sig däröfver, att statsutskottet varit tveksamt i denna fråga. Några materiella fördelar kan man icke tänka sig skulle vinnas genom detta anslag, men det är icke allt, som man får mäta efter de materiella fördelarna, utan det finnes också andra omständigheter, som böra tagas i betraktande, och särskildt i detta fall synes det mig, som om alla borde inse, att så är förhållandet. Vi hafva så mycket gemensamt med våra landsmän i Amerika, att jag verkligen tror, att Sverige icke bör saknas vid denna utställning, då vi nu inbjudits att deltaga i densamma. Här har nämnts, att amerikanerna icke deltagit i våra utställningar. Ja, vi hafva icke arrangerat någon världsutställning, där de kunnat hafva mött oss, och vi kunna väl då icke begära, att Amerikas invånare skulle hafva deltagit i våra utställningar, men i likhet med den siste talaren är jag fullt öfvertygad, att, om en världsutställning kommer till stånd här i Sverige och vi då inbjöde Förenta Staterna att deltaga däri, Amerikas inbyggare skola komma och säkerligen med mycket stort intresse deltaga i en sådan utställning.

Här har nu så mycket talats till förmån för denna sak, att jag icke vidare skall yttra mig, utan jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häruti instämde herrar *Zetterstrand*, *Sterner*, *Henricson*, *Vahlquist*, *Thylander*, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Berg* i Göteborg, *Killander*, *Broström*, *Svensson* i Skyllberg, *Trolle*, *Trapp*, *Pantzarhielm*, *Gustafsson* i Sjögesta, *Andersson* i Helgesta, *Centerwall*, *Jönsson* i Gammalstorp, *Zimdahl*, *von Geijer* och *Darin*.

Friherre De Geer: Herr talman! Efter de många instämmanden, som följde på den siste talarens anförande, kunde det vara obehöfligt att vidare yttra sig i frågan. Jag begärde emellertid ordet med anledning af några yttranden af den näst föregående talaren på skånebanken, och ehuru ett par af desamma redan blifvit bemötta af herr Beckman, skall jag dock be att få ytterligare tillägga ett par ord. Ifrågavarande talare nämnde, att man icke visste hvad man ville, och att man ena ögonblicket yrkade ett högre och det andra ett lägre belopp och äfven att det skulle utgå under olika villkor. Jag tror, att, hvad motionärerna beträffar, de mycket väl veta hvad de vilja, och att deras önskan är att gå till mötes en af mellan en och två miljoner svenskar hyst förhoppning om ett tecken på samhörighetskänsla och deltagande från det gamla hemlandet. Motionärerna ville härvid på bästa möjliga sätt söka förverkliga denna förhoppning. Och om de nu frångått sitt mera omfattande förslag, så är det endast därför, att ingen utsikt finnes att

Om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St. Louis år 1904.
(Forts.)

genomföra deras förnämsta önskningsmål, som ju var, att Sverige skulle få en egen byggnad och därmed så att säga ett eget hem vid denna världsutställning.

Jag tror för min del, att en ökad förbindelse mellan svenskarne här hemma och svenskarne i Nord-Amerika icke är endast en känslosak, utan ett önskemål af största betydelse, ej minst för oss, som stannat här hemma. De förhållanden, som råda i Amerika, hafva nämligen där visat sig i hög grad utvecklade de goda och duktiga egenskaper, som finnas inneboende hos svenskarne, och detta på ett sätt, som borde vara synnerligen lärorikt för dem, som bo kvar här i Sverige. Kunde vi genom ökade förbindelser med de utvandrade svenskarne förvärfva oss något af denna anda, skulle det utan tvifvel lända vårt eget land till största gagn. Det finnes nämligen många trakter af Nord-Amerika, där naturtillgångarna icke äro större eller ens så stora som i vårt eget land, men detta oaktadt har den för amerikanerna utmärkande energien och företagsamheten öfverallt lyckats bryta sig väg, så att deras folk inom flera områden och särskildt inom industrien snart nog torde intaga främsta platsen bland alla nationer.

Då det nu emellertid ej torde finnas någon utsikt för bifall till motionärernas förslag, tror jag, att det bästa, man för närvarande kan hoppas ernå, är bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad, och jag ber därför att få framställa detta yrkande.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner: 1:o) på bifall till utskottets hemställan, 2:o) på afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den af herr Fosser m. fl. afgifna, vid förevarande utlåtande fogade reservationen, 3:o) på afslag å utskottets hemställan och bifall till det af friherre Bonde under öfverläggningen framställda yrkandet, samt 4:o) på afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna. Herr talmannen fann den under 2:o) omförmälda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf, och sedan till kontraproposition antagits yrkandet om bifall till utskottets hemställan, nu uppsattes, justerades och antogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 90, bifaller den af herr Fosser med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 162 ja mot 55 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Fosser med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 11.

Efter föredragning häruppå af statsutskottets utlåtande n:o 87, med anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen om afstående af Sveriges rätt att återlösa Wismar med område, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Härefter lämnades ordet till herr vice talmannen Pehrson, som höll följande anförande, hvilket af herr talmannen och kammarens öfriga ledamöter stående afhöordes:

Herr talman, mina herrar! Genom det beslut, som Andra Kammaren nu fattat, hafva — om Första Kammaren, såsom utan tvifvel blir förhållandet, fattar enahanda beslut — de band, som förenat denna gamla hansestad med Sverige, band, som för hundra år sedan lossades för att aldrig mer återknytas, nu definitivt försvunnit. Det kan då ej väcka undran, om vi i denna stund gripas af en viss vemodig känsla vid tanken på de mer än etthundrafemtio år, under hvilka staden stod troget på Sveriges sida, troget och tappert, ehuru den hårdt pröfvades af krigens fador.

Vi sända en hälsning till den gamla staden och önska den välmåga och blomstring, då den nu äfven i statsrättsligt hänseende fullständigt införlifvas med det tyska fäderneslandet.

§ 12.

Föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets utlåtanden:

n:o 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtan till staden Hälsingborg af skånska husarregementets nuvarande kasernområde m. m.; och

n:o 89, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af kronohäktet i Kisa.

§ 13.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande n:o 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändring af vissa i kungl. kungörelsen den 10 november 1882 meddelade bestämmelser beträffande förvaltningen af kronans jordbruksdomäner samt en i ämnet väckt motion.

Under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för den 28 november 1902 hade Kungl. Maj:t i en till Riksdagen samma dag aflåten, till statsutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, n:o 5, föreslagit Riksdagen att för sin del besluta,

dels att de i 15:de och 17:de punkterna af kungl. kungörelsen den 10 november 1882 meddelade bestämmelser angående förvaltning af kronans jordbruksdomäner skulle utbytas mot följande stadganden:

15:o. Arrendators nybyggnadsskyldighet skall, därest nybyggnad anses erforderlig, före egendomens utarrendering såväl i afseende på byggnadernas beskaffenhet som kostnaden därför noggrant bestämmas och i arrendekontraktet angifvas.

Ang.
ändring af
vissa bestämmelser i kungl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förvaltningen af kronans jordbruksdomäner.

Ang. Utan föreskrift i arrendekontraktet eller domänstyrelsens medgifvande må ny- eller ombyggnad af kronans hus vid egendomen icke företagas.

Varder af arrendator med domänstyrelsens begifvande och efter plan, som af densamma blifvit godkänd, byggnad uppförd, som ej innefattas under den arrendatorn enligt arrendekontraktet ålagda byggnadsskyldigheten, ankommer på domänstyrelsens pröfning, huruvida öfverbyggnaden må arrendatorn godtgöras genom eftergift i närmaste årens arrende eller vid egendomens afträdande af den nye arrendatorn; dock bör vid bestämmande af sådan godtgörelse tagas i beräkning den nytta, som genom den nya byggnaden kan arrendatorn under återstående arrendetiden tillskyndas.

Ersättning för verkställd öfverbyggnad, hvartill nuvarande arrendator enligt de för hans arrende gällande föreskrifter kan finnas berättigad, skall af den nye arrendatorn gäldas, där icke i arrendekontraktet med honom varder annorlunda bestämdt.

Om, på grund af särskilda förhållanden, hemman eller lägenhet anses lämpligen kunna utan åbyggnad utarrenderas, må arrendator från all byggnadsskyldighet befrias.

17:o. Inträffar brandskada, vare arrendator skyldig att skadan bota till den omfattning domänstyrelsen bestämmer och med den brandskadeersättning, som erhålles. Kronan uppbär och tillhandahåller, sedan plan för nybyggnaden blifvit fastställd, arrendatorn brandskadeersättningen i den mån densamma för byggnaden erfordras; skolande, därest kostnaden för nybyggnaden öfverstiger den kronan tillerkända ersättningen, det öfverskjutande beloppet arrendatorn godtgöras genom eftergift å närmaste årens arrende eller vid egendomens afträdande af den nye arrendatorn;

dels ock att, då första gången utarrendering skedde af kronoegendom, som för närvarande vore upplåten genom arrendekontrakt, däri byggnadsskyldigheten bestämts enligt andra grunder än de genom 1882 års kungl. kungörelse stadgade, eller af kronoegendom, som ej förut varit för statsverkets räkning utarrenderad, momenten 2, 3 och 4 i 15:de punkten af samma kungörelse, sådana de nu gällde, skulle tillämpas.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en af herr *L. P. Mallmin* inom Andra Kammaren väckt, till utskottet remitterad motion, n:o 132, däri föreslagits,

att Riksdagen med afslag å Kungl. Maj:ts proposition i ämnet måtte antaga följande förändrade lydelse af 15:de punkten i ofvanberörda kungl. kungörelse af den 10 november 1882:

15) Arrendatorns nybyggnadsskyldighet skall, där så lämpligen ske kan, före egendomens utarrendering — — angifvas.

Blifver sådant byggnadsförslag ej på förhand uppgjordt, bör — — bestämmas vid laga syn.

Utan föreskrift — — — byggnadsskyldighet.

Varder — — tillskyndas.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med afslag å herr

Mallmins förenämnda motion, bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning.

Reservation hade afgifvits af herrar *Persson* i Tällberg, *Nylander* och *Odqvist*, hvilka föreslagit:

att Riksdagen måtte, med anledning af herr Mallmins ofvännämnda motion, på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning, att Riksdagen för sin del beslutade:

dels att de — — — stadganden:

15:o. Arrendators nybyggnadsskyldighet skall, därest nybyggnad anses erforderlig, före — — — befrias.

17:o) Inträffar brandskada — — — af nye arrendatorn,

dels ock att, då första gången utarrendering skedde af kronoegendom, som för närvarande vore upplåten genom arrendekontrakt, däri byggnadsskyldigheten bestämts enligt andra grunder än de genom 1882 års kungl. kungörelse stadgade, eller af kronoegendom, som ej förut varit för statsverkets räkning utarrenderad, eller då i öfrigt särskilda omständigheter därtill föranledde, momenten 2, 3 och 4 i 15:de punkten af samma kungörelse, sådana de nu gällde, skulle tillämpas.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran lämnades till

Herr Nylander, som yttrade: Herr talman! Vid detta utlåtande är, såsom herrarne finna, fogad en reservation. Denna reservation skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag endast däruti, att i sista momentet äro införda orden »eller då i öfrigt särskilda omständigheter därtill föranleda».

På grund af nuvarande bestämmelser rörande grunderna för förvaltningen af kronans domäner enligt kungörelse af den 10 november 1882, äga uppskattningsmännen rätt att vid bestämmande af arrendators nybyggnadsskyldighet vid arrendevärderingen föreslå och genom kontraktet bestämma visst för år beräknadt belopp i penningar, icke öfverstigande en tiondedel af det föreslagna arrendevärdet. Denna bestämmelse skulle enligt det nya förslaget alldeles utgå, och uppskattningsmännen åläggas att, då en ny arrendator skall tillträda, vid arrendevärderingen taga under öfvervägande och bestämma hvilka nybyggnader som skola under arrendeperioden uppföras. Det har emellertid synts reservanterna lämpligt, att man icke alldeles afklippte en möjlighet för uppskattningsmännen att begagna sig af det nu gällande sättet för nybyggnadsskyldighetens bestämmande, och vi hafva därför velat, visserligen att det af Kungl. Maj:t föreslagna sättet skulle vara regel, men att bland de s. k. undantagsbestämmelserna, då de nuvarande grunderna skola tillämpas, äfven infördes ett medgifvande att, då särskilda närmare angifna omständigheter därtill föranleda, man skulle kunna få använda det värderingssättet, att till högst en tiondedel uppskatta en arrendators nybyggnadsskyldighet. Åtskilliga fackmän, med hvilka vi förhandlat om denna sak, hafva ock uttalat önskvärdheten däraf att den nuvarande bestämmelsen i detta hänseende icke helt och hållet uteslutes. Sådana fall kunna nämligen förekomma, då det anses alldeles omöjligt att för en så lång tidsperiod som 20 à 23

Ang.
ändring af
vissa bestämmelser i kungl.
kungörelsen
den 10 november
1882 an-
gående förvalt-
ningen af kro-
nans jord-
bruksdomäner.
(Forts.)

Ang. ändring af vissa bestämmelser i kungl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förvaltningen af kronans jordbruksdomäner.

är i förväg noggrant bestämma och med tillförlitlighet beräkna hvad som behöfver nybyggas.

På grund af hvad jag nu i korthet anført, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

(Forts.) Herr Lindblad: Herr talman! Såsom tillförordnad domänintendent anser jag det vara min plikt att från denna plats gifva tillkänna min uppfattning i denna fråga. Den föregående talaren har framhållit, i hvilka afseenden Kungl. Maj:ts förslag skiljer sig från de nuvarande bestämmelserna, så att det torde vara onödigt att upprepa detta, och de af herrarne, som något mera intresserat sig för frågan, hafva helt säkert tillräckligt satt sig in i hvad som skiljer reservationen från Kungl. Maj:ts förslag. För min del kan jag icke annat än obetingadt ställa mig på reservanternas sida och detta af det skäl, att den nuvarande förordningen, som varit tillämpad i 20 års tid, fungerat till synnerlig belåtenhet, åtminstone så långt min erfarenhet om dessa saker sträcker sig. Och jag har i detta hänseende icke blott min egen erfarenhet att åberopa, utan äfven min företrädares, hvilken absolut håller på de hittills gällande bestämmelsernas lämplighet. Det är en enskild motionär, som yrkat på de gamla bestämmelsernas fortfarande giltighet till en viss grad, och han har påvisat fall, där det verkliga förefinnas behof af att kunna, på sätt nu sker, uppskjuta byggnadsfrågan, äfven fastän man vid uppskattningen ser, att nybyggnader måste under arrendetiden förekomma. För min del måste jag vitsorda många af de fall, som motionären åberopat. Jag har mig äfven bekant, att då dessa bestämmelser tillskapades af en kommitté, som år 1880 var tillkallad inom finansdepartementet, så var det just domänintendenten för Södermanlands län baron De Geer, som särskildt intresserade sig för införandet af bestämmelsen om 10-procentsafdraget å arrendesumman, och detta skedde för att komma ifrån de dittills gällande bestämmelserna angående nybyggnadsskyldigheten, hvilka voro vida svårare. Nu förordar Kungl. Maj:t, att man skall öfvergå till *en enda bestämmelse öfver hela linjen*, men om man också kan godkänna, att denna bestämmelse är lämplig att användas på många håll, kvarstår dock det förhållandet, att på vissa orter och under vissa förutsättningar det kan vara fördelaktigare att tillämpa den gamla förordningen. Genom den nya lydelsen af dessa bestämmelser skulle man emellertid alldeles afstångas därifrån. Det synes mig, att enbart den omständigheten, att, enligt min egen kännedom och enligt hvad många andra domänintendenter försäkrat, förordningen arbetat väl, gör, att man icke bör utesluta just dessa pröfvade bestämmelser från att användas och fastslå den nya bestämmelsen att tillämpas öfverallt. Man vet ju, att det i allmänhet är långt bättre att icke hafva alltför snäfvast bestämmelser, utan i stället göra dem smidiga, så att de kunna anpassas efter olika behof, som kunna förefinnas på olika trakter. Därjämte inverka ju de individuella förhållandena med afseende på ombyte af arrendator eller optionsrättens användande, hvilket gör, att man vid en uppskattningsförrättning någon gång hellre vill uppskjuta frågan om nybyggnad än gå händelserna i förväg och *binda* en kommande arrendator. Om nämligen den förutvarande arrendatorn icke

vill begagna sin optionsrätt eller öfverlåter denna rätt, är det fördelaktigt, att den nya också får säga sitt ord i saken. För öfrigt skola ju de äldre bestämmelserna endast bibehållas i vissa fall. Uppskattningsmännen måste kunna angifva särskilda omständigheter, som påkalla, att dessa bestämmelser fortfarande må äga tillämpning, och domänstyrelsen är ju alltid i tillfälle att underkänna uppskattningsmännens framställning, om domänstyrelsen finner det lämpligare att tillämpa de af Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna.

Då emellertid sålunda enligt mitt förmenande de hittills gällande bestämmelserna varit till fördel såväl för kronan som för arrendatorerna, finner jag ingen anledning att nu för hvarje fall frågå desamma. Och särskildt tycker jag, att denna kammare icke bör hafva någonting emot, att man för särskilda fall — må vara, att de äro undantag — skall kunna tillämpa en utväg, som enligt uppskattningsmännens förmenande är den för tillfället tjänligaste och lämpligaste.

Det är af denna anledning jag instämmer med den föregående talaren och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Mallmin* instämde häruti.

Herr Månsson: Herr talman! Jag får säga, att det förvånar mig icke så litet, att den föregående talaren hyser de åsikter i denna fråga, som han här har uttalat, ty för mig kan det nämligen icke vara annat än så, att det är ojämförligt mycket bättre att formulera en lagbestämmelse så tydligt som möjligt än att hafva sväfvande regler, som man icke vet, huru man skall tillämpa.

I den nuvarande författningen står det, att arrendatorns nybyggnadsskyldighet skall, *där så ske kan*, på visst sätt bestämmas, d. v. s. att uppskattningsnämnden skall taga i betraktande, hvilken nybyggnadsskyldighet skall under arrendetiden drabba arrendatorn. Denna bestämmelse har nu emellertid tillämpats så, att det blifvit regel, att nybyggnadsskyldigheten anses *icke* kunna bestämmas, utan att man allenast inskränker sig till att uppskatta egendomens arrendevärde — och därmed punkt; man rör icke uti frågan om nybyggnadsskyldigheten, utan går förbi den vid förrättningen.

När sedermera arrendatorn tillträd det nya arrendekontraktet och det gått någon tid, kommer han fram med sina anspråk på nybyggnader, men då skall det icke gå till på det sättet, att domänintendenten och uppskattningsmännen handlägga ärendet, utan en annan apparat skall sättas i gång. Uppskattningen skall ske genom laga syn, såsom det heter; kronofogden och nämndemän jämte domänintendenten sammanträda på ort och ställe samt afgöra frågan. Det kan hända, att dylika framställningar framkomma många gånger, den ena gången efter den andra, och för hvarje sådant fall skall hela denna stora apparat i gång. Mig synes det vara riktigare — och alldeles bestämt med större reda förenadt, att vid uppskattningen af egendomen för åsättande af arrendesumman vederbörande arrendator, som — då numera i de flesta fall optionsrätt förekommer samt de förändrade bestämmelserna skulle börja tillämpas vid *andra* utarrenderingen, som skulle börja inträffa år 1905 — oftast torde komma att blifva samme

Ang.
ändring af
vissa bestämmelser i kungl.
kungörelsen
den 10 novem-
ber 1882 an-
gående förvalt-
ningen af kro-
nans jord-
bruksdomäner.

(Forts.)

Ang. man, som redan innehar arrendet, kommer tillstådes och begär att få
 ändring af fortsätta arrendet samt därvid redogör för uppskattningsnämnden,
 vissa bestämmelser i kungl. hvilka nybyggnader, som han anser skäliga under arrendetiden och
 kungörelsen — som han vill hafva verkställda, och att sedan uppskattningsnämnden
 den 10 novem — domänintendenten och uppskattningsmännen — pröfva arrendatorns
 ber 1882 an — begäran samt bestämma, hvilka nybyggnader skola uppföras samt
 gående förvalt — värdet af desamma.
 ningen af kro-
 nans jord-
 bruksdomäner.

Sedan detta är gjordt, böra ju några år kunna gå förbi, utan att
 det blir något vidare tal om byggnaderna å egendomen. Om emeller-
 tid af en eller annan anledning i alla fall byggnadsfrågan snart efteråt
 (Forts.) uppstår, i det arrendatorn anser sig behöfva någon nybyggnad, så får
 han lämna in ansökan därom till Konungens befallningshafvande; och
 skall i så fall, enligt det nya förslaget, frågan afgöras på samma sätt,
 som nu sker i fråga om själfva uppskattningen, d. v. s. af uppskatt-
 ningsnämnden. Nog är också detta mera rätt och lojalt, hvarjämte
 det kan åstadkommas mera likformighet, i samma mån det nämligen
 blir samma uppskattningsmän för hela länet, så att icke frågan afgöres
 på ena stället af vissa nämndemän, på det andra stället af andra, och
 på det tredje af återigen andra. Det af reservanterna föreslagna sättet
 skulle enligt min uppfattning vara ett sätt att ordna saken, som aldrig
 kan vara och aldrig kan blifva lämpligt. Jag anser för min del, att
 arrendatorn skulle hafva mycket stora fördelar genom frågans lösning
 på sätt Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit. För det första behöfver
 han nämligen icke afsätta den byggnadssumma, som nu skall ske och
 hvilken han behöfver hafva tillgänglig; om han kommer att bygga om
 några år, måste han förskottera den byggnadssumma, som är åsatt
 för 20 år. Detta skulle han komma ifrån. När byggnadsskyldigheten
 under arrendetiden blifvit pröfvad af uppskattningsnämnden, skulle
 arrendatorn kunna blifva och i regel vara berättigad att få afdrag för
 de närmaste arrendeåren.

Jag är således af den uppfattningen, att genom antagande af ut-
 skottets förslag fullständig reda och ordning skulle inträda i afseende
 å dessa domänärenden och väsentliga fördelar ernås för arrendatorerna
 själfva. Det förvånar mig fördenskull i allra högsta grad, att det
 kunnat uppstå ett sådant motstånd emot detta förslag, som visat sig
 vara förhållandet.

På de af mig nu anförda grunder ber jag, herr talman, att få
 yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg:
 Herr talman! Det nu föredragna betänkandet afhandlar icke någon
 stor fråga, som kan väcka något lifligt intresse. Skillnaden mellan
 Kungl. Maj:ts af utskottet förordade förslag och reservanternas är
 också skenbart högst obetydlig; det är blott ett par ord, som af re-
 servanternas blifvit insatta i Kungl. Maj:ts förslag.

Här har nu anförts af en domänintendent, att det nuvarande sättet
 att bestämma byggnadsskyldigheten för arrendatorer, nämligen att fixera
 densamma till viss procent af det årliga arrendet, fungerat väl under
 de 20 år, som det tillämpats. Men det är dock en undantagsregel,
 som tillämpats under dessa 20 år, därför att föreskriften att byggnads-

skyldigheten skall genom syn bestämmas före arrendatorns tillträde af arrendet, till följd af de arrendekontrakt, som gällde för kronodomänerna, innan domänstyrelsen blef inrättad, icke kunnat följas.

Den första 20-årsperioden är nu snart slut, och vid uppgörande af nya arrendekontrakt skall enligt nu gällande författning byggnadsskyldigheten för de kommande 20 åren genom syn bestämmas, och den hittills gällande undantagsregeln får ej vidare tillämpas. Men den nu gällande författningen är så affattad, att om under arrendeperioden af en eller annan anledning en arrendator skulle behöfva företaga någon nybyggnad, hvars behöfighet ej varit före tillträdet af arrendet af synemannen insedd, så kan domänstyrelsen ej därför lämna någon ersättning vare sig genom afdrag i arrendet eller på annat sätt. För att förebygga ett för kronoarrendatorerna så menligt förhållande, har förslaget om ändrade bestämmelser framkommit. Reservanterna hafva visserligen ej något däremot att invända, men de vilja, att den hittills gällande undantagsregeln äfven skall få tillämpas. Jag för min del tror, att det är lämpligt att hafva byggnadsskyldigheten vid kronoegendomarna bestämd efter samma grunder och ej låta domänintendenterna afgöra, huruvida den ena eller andra skall tillämpas.

Jag tager för gifvet, att Första Kammaren kommer att antaga utskottets förslag — om det ej redan är antaget — men skulle Andra Kammaren godkänna reservanternas förslag, kan jag ej se, att någon sammanjämkning af besluten blir möjlig. Den nuvarande förordningen kommer då att tillämpas, men därmed tror jag att kronoarrendatorerna skola blifva belåtna.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, n:o 92, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående statsverket af Trollhätte nya kanalbolags fasta egendom m. m.

I en inom Andra Kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, n:o 13, hade herr *H. A. Segerdahl*, med hvilken herr *E. Biesert* m. fl. instämt, föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt inleda underhandlingar med Trollhätte nya kanalbolag, för utredande af till hvad pris och under hvilka villkor i öfrigt all kanalbolagets fasta egendom samt för kanalbolagets drift erforderlig lös egendom med upphörande af alla kanalbolaget beviljade rättigheter och förmåner kunde af statsverket förvärfvas, samt därefter med förslag i ämnet till Riksdagen inkomma.

Utskottet hemställde, att herr Segerdahls ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Angående
ändring af
vissa bestämmelser i Kungl.
kungörelsen
den 10 november 1882
angående förvaltningen af kronans jordbruksdomäner.
(Forts.)

Angående förvärfvande af statsverket af Trollhätte nya kanalbolags fasta egendom m. m.

Angående
förvärfvande
åt statsverket
af Trollhätte
nya kanal-
bolags fasta
egendom m. m.

(Forts.)

Vid utlåtandet var fogad reservation af herrar *Nylander* och *Odqvist*, hvilka föreslagit, att Riksdagen måtte, med anledning af herr *Segerdahls* ifrågavarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes med Trollhätte nya kanalbolag inleda underhandlingar, för utredande till hvad pris och under hvilka villkor i öfrigt Trollhätte kanalbolags fasta egendom samt för kanalverkets drift erforderliga lösa egendom kunde för statsverkets räkning förvärfvas, samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill förhållandena kunde föranleda.

Efter det utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Herr *Nylander*: Under senaste årtiondet hafva förhållandena vid Trollhättan eller den s. k. Trollhättefrågan flera gånger varit föremål för Riksdagens uppmärksamhet. Såväl genom anmärkning af Riksdagens revisorer som ock på grund af enskilda motionärens förslag och Kungl. Maj:ts proposition har detta ämne blifvit bragt på tal, men något positivt resultat är ännu ej uppnådt.

Frågan är, såsom herrarne nogsamtt inse, synnerligen vidtomfattande och svårlöst och kan sägas egentligen omfatta två särskilda spörsmål, nämligen *dels* frågan om lämpligaste sättet för tillgodogörande af statens vattenkraft i Trollhättefallen, *dels ock* frågan om ett mera tidsenligt och nutidens kraf motsvarande ordnande af kanaltrafikleden därstädes.

Dessa båda angelägenheter stå emellertid, enligt mitt förmenande, i så nära samband med hvarandra, att den ena näppeligen torde kunna fullständigt lösas, med mindre än att man samtidigt tager under öfvervägande, huru den andra skall ordnas; och för att ej intressena här skola stå emot hvarandra, vore det obestriddigen önskvärdt, att staten ensam kunde disponera öfver kanalleden med hvad därtill hörer, liksom den ju numera faktiskt, enligt hvad utredt blifvit, råder öfver älfvens vatten.

Vid förra årets riksdag förelåg, såsom herrarne erinra sig, en kungl. proposition angående vattenkraftens tillgodogörande genom anläggning af kraftstation m. m. på älfvens västra strand, gående detta förslag därpå ut att en del af statens ägande vattenkraft skulle på vissa villkor tilldelas Trollhättans elektriska kraftaktiebolag. Andra Kammaren ansåg emellertid förslaget ej fullt klart, utan anhöll om förnyad och fullständig utredning, särskildt huruvida ej möjlighet skulle förefinnas för kraftanläggningens anordnande på östra älfstranden. En sådan undersökning har under förlidet år blifvit på Kungl. Maj:ts uppdrag verkställd af kraftbolagets ingenjör *Gustaf Richert*, som den 30 sistlidne december till Kungl. Maj:t afgaf utlåtande och förslag.

I detta utlåtande, som varit för afdelningen tillgängligt, framhålles med bestämdhet:

att frågan om vattenkraftens tillgodogörande står i intimt samband med den icke mindre viktiga frågan om kanaltrafikens ordnande och

att för frågans allsidiga bedömande det är absolut nödvändigt, att den eller de blifvande trafikkanalernas ungefärliga läge bestämmas, så att icke tilläfväntys de för kraftuttagning erforderliga byggnaderna

framdeles försvåra eller till och med omöjliggöra trafikproblemets ändamålsenliga lösning.

Såsom herrarne häraf finna, anser äfven den sakkunnige, att båda frågorna måste samtidigt behandlas.

I ingenjör Richerts uppdrag ingick äfven, enligt hvad i utlåtandet angifves, att han skulle å kronans vägnar preliminärt förhandla med kanalbolaget om förvärfvande för kronans räkning af den kanalbolagets mark, som möjligen kunde erfordras för kraftuttagningens förläggande å älfvens östra strand. Af det afgifna utlåtandet kan man emellertid icke finna, att någon som helst underhandling blifvit förd eller något preliminärt aftal med kanalbolaget träffats. Af hvad anledning detta ej skett, känner jag ej.

En sådan förhandling synes dock vara nödvändig, om något praktiskt resultat skall kunna vinnas, och utgör äfven en anledning att bifalla den i ämnet väckta motionen, som i sig innesluter äfven en sådan möjlighet.

Då frågan om Trollhätte kanals förvärfvande åt statsverket förra gången år 1898 här förevar, framhölls, att åtskilliga rättsförhållanden mellan kronan och vederbörande i Trollhättan borde utredas och ordnas, innan något i saken åtgjordes.

Genom högsta domstolens särskilda domar hafva nu de rättgångar, som afsett dels dessa rättsförhållanden mellan kronan och Nya Trollhätte kanalbolag, dels ock rätten till Trollhättefallen och vissa i dem belägna öar, blifvit slutligen afgjorda. Vid sådant förhållande synas hinder icke i formellt hänseende förefinnas, för att man nu tager frågan i förnyad ompröfning.

Att Trollhätte kanal bör utvidgas och att trafikförhållandena där böra på ett mera tillfredsställande sätt ordnas, synes numera vara oeftergifligt, och för att få reda i hela saken bör nog kronan söka få dispositionsrätten till kanalen med allt hvad därtill hörer. Med hänsyn till kanalbolagets enligt 1838 års privilegier begränsade rätt att uppbära afkastning af kanaltrafiken, torde ock kunna antagas, att en uppgörelse med bolaget i berörda syfte icke skall möta alltför stora svårigheter.

För att sålunda, herr talman, staten en gång må kunna på ett nöjaktigt sätt lösa de med hvarandra nära förbundna frågorna om dels tillgodogörande af vattenkraften i Trollhätte strömmar och dels kanaltrafikledens ordnande vid Trollhättan, anser jag för min del, att Riksdagen redan nu bör, med anledning af herr Segerdahls ifrågavarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes med Trollhätte nya kanalbolag inleda underhandlingar för utredande, till hvad pris och under hvilka villkor i öfrigt Trollhätte kanalbolags fasta egendom samt för kanalverkets drift erforderliga lösa egendom må kunna för statsverkets räkning förvärfvas, samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill förhållandena må föranleda.

Det är detta, som innehålles i den vid detta utlåtande afgifna reservation, en reservation, som helt nyss blifvit af Första Kammaren antagen.

På grund af hvad jag sålunda anfört anhåller jag, herr talman, att få på det lifligaste hemställa, att Andra Kammaren måtte bifalla denna reservation.

Angående
förvärfvande
åt statsverket
af Trollhätte
nya kanal-
bolags fasta
egendom m. m.
(Forts.)

Ang. Med herr Nylander instämde herrar *Lindhagen, Moll, Pantzar-*
förfärfvande hielm, Nilsson i Kattleberg, *Svensson* i Saläng, *Dahlgren, Månsson,*
 åt statsverket *Larsson* i Lund, *Killander, Hedlund, Bengtsson* i Bjärnalt, *Ödman,*
 af Trollhätte *Svensson* i Olseröd, *Jönsson* i Gammalstorp och friherre *De Geer.*
 nya kanal-
 bolags fasta
 egendom m. m.

(Forts.)

Herr Hedin: Kammaren torde hafva sig bekant, att Schweiziska Förbundet för några år sedan skred till inlösen af de stora bolagens järnvägar. Det var ett stort finansiellt företag och väckte såsom sådant visserligen många betänkligheter, men man hade kommit därhän, att det påbjöds af de allra viktigaste på samma gång ekonomiska som politiska intressen. Om förbundets rättighet att under villkor, på förhand noga bestämda, inlösa järnvägarna, kunde icke finnas något tvivel, och från tysk sida försökte man icke heller, så vidt jag vet, att konstruera några formella hinder, men det var därför, att man väl icke fann någon möjlighet att gifva någon sannolikhet åt de skäl, som i sådant hänseende skulle framställas.

Emellertid väckte förslaget och dess genomförande inom den tyska pressen, talande på de tyska finansmännens vägnar, den allra yttersta förbittring. Det är väl sannolikt att, om det varit ett annat land än Schweiz, skyddadt genom sin neutralitet och genom de omgivande stormakternas rivalitet, bakom pressangreppen, som voro dikterade från börsernas sida, skulle hafva uppstått en diplomatisk inblandning, som kunde hafva blifvit ytterst betänkelig, och därför fann man saken angelägen äfven från deras sida, som icke klagade öfver de ekonomiska betänkligheter, som följde med detta järnvägsmonopol i de stora bolagens händer.

En bekant man, professor Hilty, yttrade några år förut om järnvägsmonopolet, som då infördes genom en förbundsforfattningsändring, att det skulle komma att leda till stora svårigheter, och det har han sedermera funnit bekräftadt, hvarför han yttrat om den inlösen, som skedde 1898, att man äntligen hade återfört till hemmet den Helena — det var järnvägsmonopolet — som listiga börsmän och naiva politici hade fört bort utom landet.

Han erinrade om detta såsom utgångspunkt för den betraktelsen att, om järnvägsmonopolet visserligen hade ledt till stora olägenheter, därför att det gjorde industrien så beroende af de industriella stormakter, som ägde de stora järnvägarna, så var detta en ringa sak i jämförelse med den fara, som skulle uppstå genom ett elektriskt monopol i enskilda händer. Ty, såsom han säger, den elektriska kraften kan hvar och en vara med om att disponera; det är något för småfolket, hvaremot någon enskild person icke kan äga stora järnvägar. — Han tänkte väl icke på de amerikanska miljardärerna utan på europeiska förhållanden. — Därför, lägges ett elektriskt monopol i ett stort finansbolags händer, så — yttrar han vidare — är det »farligare och mera förstörande än någonsin ett järnvägsmonopol har kunnat blifva i vårt land».

Och på samma gång som detta vore en stor ekonomisk fara, därför att de, som hafva ett sådant monopol, helt och hållet behärska all industri, så vore det icke mindre farligt ur politisk synpunkt, när man sett, huru den tyska pressen kunnat angripa Schweiz, därför att För-

bundet begagnat sig af sin oomtvistliga rätt att till pris, bestämdt på förhand, inlösa järnvägarna. Således kan man väl förstå, huruledes man skulle komma att fara fram, för den händelse ett elektriskt monopol blefve infördt, som fölle i de stora finansbolagens händer. Det är på den grund Hilty sade, att var järnvägsmonopolet farligt, så vore ett elektriskt monopol ännu mycket farligare.

Nu är det ganska visst att, när man talar om en dylik fara i Schweiz, så finnes denna fara i mångfaldigt större mått i ett land sådant som vårt. Vi hafva icke de garantier, vare sig i den häfdvunna neutraliteten eller i rivaliteten hos stormakterna, hvilket skyddar Schweiz, vill man tro, för all framtid mot angrepp. Vi hafva inga sådana garantier. Här kunna stora utländska intressen hafva att påräkna såsom stöd ett diplomatiskt ingrepp; och hvad ett sådant kan vara inledning till, hade jag anledning att påminna om häromdagen.

Nu är dessutom att taga i betraktande, att monopol af denna beskaffenhet äro lika orimliga och absurda i teoretiskt hänseende som fördärfbringande i praktiskt. Statens eller kommunernas, med ett ord det offentligas beskattningsmakt är utan tvifvel en af de ömtåligaste delarna af hela statsmakten, därför att den så lätt låter använda sig till mycket svåra missbruk. Den strider mot själfva begreppet af statsmakten och dess utöfning, hvilken åtföljes af den moraliska förpliktelsen att behandla alla statens undersåtar lika, hvilket icke är möjligt, så snart man upplåter ett sådant monopol åt enskilda, d. v. s. upplåter åt enskilda rättigheten att beskatta allmänheten. Ett sådant monopol kan icke försvaras, med mindre det ordnas blott såsom ett utöfvande på statens vägnar af en angelägenhet, som man finner kunna lika väl skötas så och kanske bättre så än genom statens ämbetsmän. Ett monopol sådant som rättigheten till all spritbandel i städerna, som ju får gifvas åt bolag, men där bolagsmännen icke få — såvidt de gå ärligt och lagligt till väga — åtnjuta någon annan fördel däraf än vanlig ränta på sina pengar, är icke något monopol i den mening som de stora finansmonopolen, t. ex. monopolen på 1700-talet, när skatteuppbörden utarrenderades till bolag, ett af de missbruk, som höra till de väsentligaste orsakerna till den stora omhvälfningen i Frankrike. Staten fick då en mycket ringa del, 20 à 30 procent, af hvad den under en annan régime skulle fått. Den fick t. ex. en obetydlighet mot hvad en förnuftig anordning skulle hafva medgifvit af *la gabelle* eller saltskatten; det öfriga togo les fermiers généraux, generalförpaktarne, och deras medhjälpare och ombud. En sorts monopol, sådant som Gustaf III uppenbarligen beredde sig att här i landet införa, för att därigenom i största möjliga mån göra sig oberoende af Riksdagens beskattningsmakt och därigenom äfven slippa ifrån obehaget af ett sammanträffande med Riksdagen, — ett sådant monopol är en af de mest tyranniska utöfningar af statsmakten, som någonsin förekommit; och här med den elektriska kraften kan ju icke skäligen komma i fråga, att man skulle arrangera en monopol tillämpning, sådan som den jag nyss nämnde, nämligen öfverlåtande till ett bolag af all handel med och utskänkning af spirituoosa i städerna, där detta endast är en annan form för en skatteuppbörd, mot hvilken icke kan vara något att anmärka. Här skulle icke kunna komma i fråga något annat än ett utarrenderande — såvidt

Ang.
förfärfvande
åt statsverket
af Trollhätte
nya kanal-
bolags fasta
egendom n. m.

(Forts.)

Ang. icke man gifver det till skänks åt de stora bolagen — ett utarrenderande förvärfvande af en inkomstgifvande rättighet, måhända för skams skull med någon liten afgift till kronan.

af Trollhätte nya kanalbolags fasta egendom m. m.
(Forts.) När så är, att saken ter sig från teoretisk och praktisk synpunkt sådan som jag sagt, kan jag icke inse annat än att den rätta konklusionen till det betänkande, som utskottet afgifvit, är den reservation, som nyss förordats af en af reservanterna, och beträffande hvilken jag också på det lifligaste anhåller, att Andra Kammaren måtte bifalla densamma.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen i ämnet framställda propositioner afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den af herrar Nylander och Odqvist afgifna, vid utlåtagandet fogade reservationen.

§ 15.

Ang. eftergift å arrendeafgifterna för arrendeåret 1902—1903 för utarrenderade kronoegendom inom vissa län
Därnäst i ordningen förelåg till afgörande statsutskottets utlåtagande, n:o 93, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition, angående eftergift å arrendeafgifterna för arrendeåret 1902—1903 för utarrenderade kronoegendom inom vissa län, dels ock väckt motion i anledning af berörda proposition.

Under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för den 13 sistlidne mars hade Kungl. Maj:t i en till Riksdagen samma dag aflåten, till statsutskottet remitterad proposition, n:o 86, föreslagit Riksdagen medgifva, att samtliga arrendatorer af för statsverkets räkning utarrenderade egendom inom Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län finge å arrendeafgifterna för arrendeåret 14 mars 1902—14 mars 1903 åtnjuta eftergift med tjugoprocent, att afdragas å den del af arrendebeloppet, som ännu kunde vara obetald, eller, där arrendeafgiften blifvit till fullo gulden, uppbäras kontant, att afkortas å 1902 års arrendemedel.

I sammanhang med detta ärende hade utskottet till behandling förehåft en inom Andra Kammaren af herr *C. G. Johansson* i Aflösa med flera väckt motion, däri föreslagits,

att kronoarrendatorerna i Jönköpings län, med undantag af dem, som särskildt uppgäfves i domänintendentens och Kungl. Maj:ts befallningshafvandes utlåtagande i frågan, måtte få tillgodonjuta samma förmån med afseende å afkortning i arrendeafgiften för året den 14 mars 1902 till samma dag 1903, som af Kungl. Maj:t föreslagits för arrendatorerna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län.

Utskottet hemställde dock, a) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas, och

b) att ej heller herr *Johanssons* i Aflösa med flere ofvannämnda motion måtte vinna Riksdagens bifall.

Reservation hade antecknats af herr *Johansson* i Aflösa.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg, som yttrade: Det är alltid med en viss spänning, som en departementschef mottager ett statsutskottsutlåtande öfver en kungl. proposition, hvilken han kontrasierat; och det första han gör är att taga del af utskottets kläm. Om han då finner, att denna kläm har den icke-sällan förekommande lydelsen, som vi nyss hört uppläsas: »att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke må af Riksdagen bifallas», känner han sig icke mycket tillfredsställd, och hans tillfredsställelse blir ändå mindre, då han tillika finner att icke någon af de mäktiga 24 ledamöterna i statsutskottet delat han åsikt och antecknat sig såsom reservant. Det klokaste han då kan göra är att iakttaga fullständig tystnad och låta såväl propositionen som utskottets betänkande i all stillhet begrafvas.

Då jag emellertid icke följer denna klokhetsregel i dag, är det därför, att jag vid flercaldiga tillfällen fått mottaga besök af en hel del kronoarrandatorer, som med anledning af de två senaste årens missväxt hos mig anhållit om hjälp, i syfte att deras arrenden måtte i någon mån nedsättas. Jag har gifvit mitt löfte, och jag skulle därför anse mig vara bra feg, om jag nu droge mig tillbaka och lämnade deras sak utan försvar.

Jag har gärna åtagit mig denna uppgift, därför att jag själf är jordbrukare och jordbrukare i ett län, som under de två sista åren hemsökts af en sådan abnorm väderlek, att skörden blifvit så godt som totalt förstörd. Jag kan förstå, i hvilken belägenhet arrendatorerna befinna sig, och att de behöfva hjälp. Utskottet har icke kunnat förneka, att så är förhållandet. Utskottet säger tvärtom:

»Att, på sätt departementschefen till statsrådsprotokollet anför, åtskilliga af kronans arrendatorer inom olika delar af landet till följd af 1902 års synnerligen ofördelaktiga skördeförhållanden tillfogats ganska kännbara ekonomiska förluster, ligger utom allt tvivel, liksom det äfven torde vara ådagalagdt, att i vissa delar af landet jämväl året 1901 varit ett missväxtår.»

Men när nu utskottet erkänt detta, hade man väntat, att svaret på arrendatorernas ödmjuka framställning om att få en eftergift af 20 procent på sina arrenden, skulle hafva blifvit ett annat än det utskottet gifvit. Detta lyder: Vi kunna ej bevilja några eftergifter, ty det finnes andra jordbrukare, som också ha kommit i trångmål, och det kan äfven ifrågasättas, huruvida icke en hel del hemmansägare har det sämre ställt än kronoarrandatorerna. Men detta är sannerligen en bra dålig tröst, och jag anser det icke vara staten, den största jordägaren, fullt värdigt att lämna ett sådant svar åt sina arrendatorer. Jag undrar, hvad allmänna opinionen skulle säga, ifall en större godsägare eller ett större bolag svarar sina arrendatorer på samma sätt. Det är visserligen sant, det vet jag mycket väl, att i de län, hvarom nu är fråga, ha hemmansägarna lidit betydliga förluster, och det kan ju hända, att en och annan af dem har det svårare än somliga kronoarrandatorer, men dessa äro i alla fall själfägande och ha kanske någon skog, som de kunna afyttra, eller kunna kanske inteckna sina

*Aug. eftergift
å arrende-
avgifterna för
arrendeåret
1902—1903
för utarren-
derade krono-
egendomar
inom vissa län.*
(Forts.)

*Ang. eftergif-
å arrende-
afgifterna för
arrendeåret
1902—1903
för utarrend-
derade krono-
egendomar
inom vissa län.*

hemman och på det sättet skaffa penningar till att betala sina skulder med. Men hvad har en arrendator? Jo, i lyckligaste fall endast sina inventarier, men börjar han på att försälja och förskingra dem för att betala sina arrenden och sina arbetare, är han snart ute på det sluttande planet.

För öfrigt, om man icke kan hjälpa alla, bör man väl söka hjälpa dem man kan. Jag tror, att om dessa arrendatorer blifva hulpna, få äfven hemmansägarna därigenom en ganska god hjälp, om också indirekt. Vi skola nämligen betänka, att det i allmänhet är hemmansägare, som äro i borgen för kronoarrendatorerna. Här är det fråga om 550 kronoarrendatorer, och för dem stå minst 1100 mindre jordbrukare som borgensmän. Skulle nu flere eller färre af dessa arrendatorer nödgas inställa sina betalningar, kunna vi vara öfvertygade om, att, efter sådana år som nu varit, hemmansägarna komma att följa efter. Jag tror, att det är en indirekt hjälp för dessa hemmansägare om vi nu hjälpa de 550 kronoarrendatorer, hvarom nu är fråga.

Utskottets andra skäl för afslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition är, att utskottet icke finner densamma vara fullt rättvis. Det kan möjligtvis — anser utskottet — i andra län finnas kronoarrendatorer, som lidit lika stora förluster som kronoarrendatorerna i Mälaredalen, men de blifva icke hjälpta på detta sätt. Jag erkänner mycket gärna, att så kan vara förhållandet, men skulle man öfva full rättvisa gent emot alla kronoarrendatorer, skulle man göra recherche, hur det ställer sig med affärerna beträffande hvarje särskild kronoarrendator — men det är naturligtvis omöjligt. Kungl. Maj:t har nu sökt att träffa det rätta genom att begära lindring i arrendevillkoren för sådana kronoarrendatorer, som drabbats af två på hvarandra följande års missväxt.

Jag medgifver, att det gäller här ett icke så ringa belopp — ungefär 95,000 kronor — men jag tror, att man lugnt kan säga, att staten indirekt får igen dessa penningar. Jag har redan påpekat, hvilka olyckor som skulle kunna inträffa, i fall en hel del borgensmän för kronoarrendatorer måste göra cession på grund däraf, att arrendatorerna icke kunna betala sina arrenden. Afslås de enligt mitt förmenande berättigade anspråk, som framställts, visas ej från statens sida någon tillmötesgående mot arrendatorerna, väckes håg- och modlöshet och kraft och energi förslappas. Men är kraften borta och energien slut, då blir också statens jord illa skött.

Jag, som icke är ledamot af denna kammare, kan naturligtvis icke här framställa något yrkande på bifall till Kungl. Maj:ts proposition, men jag hoppas verkligen, att någon af kammarens ledamöter från de län, hvarom nu är fråga, här framställer ett sådant yrkande. Jag vädjar äfven till ledamöterna i denna kammare ifrån Norrland, där jordbrukarna, som detta år lidit så kännbara förluster, fått mottaga många bevis på tillmötesgående från yrkesbröder i öfriga delar af landet och kanske äfven från några af de kronoarrendatorer, hvarom nu är fråga. Tron I icke, att edra valmän gärna skulle se, att I med edra röster bidragen till framgång åt Kungl. Maj:ts förslag? Jag är därom fullt öfvertygad. Jag vädjar äfven till ledamöterna i denna kammare ifrån de län, som varit nog lyckliga att förskonas från två missväxtår:

låten den förut i dag omordade samhörighetskänslan taga ut sin rätt och hällen ej för strängt på lokalpatriotismen! Därför att vi icke kunna hjälpa alla, böra vi likväl icke underlåta att hjälpa dem vi kunna. Jag ber eder, mina herrar, att öfva barmhärtighet och betänka, att i dag gäller det mig, i morgon kanske dig.

*Ang. eftergift
å arrende-
afgifterna för
arrendeåret
1902—1903
för utarren-
derade krono-
egendomar
inom vissa län.*

Herr Johansson i Affösa: Herr talman, mina herrar! Efter det varmhjärtade anförande, som herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet nu hållit, är det naturligt, att jag icke kan anföras mycket, som kan intressera herrarne eller taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Jag ber likväl att få framhålla ett par synpunkter, som jag för min del anser vara synnerligen viktiga och hvilka därför bort föranleda utskottet att tillstyrka bifall till såväl Kungl. Maj:ts proposition som den i ämnet väckta motionen samt nu borde vara för kammaren talande skäl för att antaga desamma.

När utskottet börjar med att säga, »att åtskilliga af kronans arrendatorer inom olika delar af landet till följd af 1902 års synnerligen ofördelaktiga skördeförhållanden tillfogats ganska kännbara ekonomiska förluster», kan jag icke förstå, huru utskottet kunnat komma till ett sådant slut som att afstyrka den kungl. propositionen och motionen. Den naturligaste tankegången hade väl varit den, att utskottet yrkat bifall till desamma.

Vidare säger utskottet något längre ned på samma sida, att det icke alls kan gå för sig att bifalla den af Kungl. Maj:ts gjorda framställningen, emedan då åtskilliga arrendatorer skulle blifva lidande och andra gynnade, det vill säga, arrendatorerna i fyra län skulle blifva hjälpta, men inga andra. Jag kan icke heller i det fallet förstå utskottets tankegång. Om statsutskottets ärade ledamöter verkligen ömma för dessa arrendatorer, tror jag, att det hade varit bäst, att de hvar och en i sin stad sökt att motionsvis föra deras talan i stället för att gå till väga på det sätt, som de nu gjort. Nu taga de ett behof på ett ställe för att därmed slå ihjäl ett behof på ett annat ställe. Men det är ett tillvägagående, som jag icke kan finna lämpligt.

Jag har vidare sökt göra jämförelser mellan denna fråga och andra anslagsfrågor, som dels redan blifvit af Riksdagen afgjorda, dels ännu återstå. Såsom herrarne erinra sig, beviljade vi för icke länge sedan dyrtidstillägg åt ämbets- och tjänstemän och anslogo därtill icke mindre än 1,837,000 kronor. Jag hemställer till herrarne, hvilka det är, som äro mest i behof af litet hjälp från statens sida, antingen dessa ämbetsmän, i synnerhet i de högre graderna, där man räknar inkomster i tusentals kronor, eller dessa arrendatorer, som fått lida så mycket genom fjolarets missväxt. Vi ha vidare vid denna riksdag beslutat lämna 75,000 kronor till en vetenskapsman, som kartlagt en del af det fjärran Asien. Tankarne voro nog mycket delade därom, huruvida ej ersättning för detta arbete rätteligen borde kommit från annat håll, men svenska Riksdagen fann det förenligt med sin nationella ära och värdighet att bevilja det erforderliga beloppet. Vi ha en annan vetenskapsman ute i de södra polarhafven; han och hans stab ha, som man antager, råkat i nöd; för undsättning åt honom begär man nu ända till 200,000 kronor. Jag föreställer mig, att när den frågan här

(Forts.)

Ang. eftergift kommer före, skall den nationella äran och värdigheten göra sig lika-
 å arrende- ledes gällande, så att äfven detta anslag beviljas. När nu dessa
 afgifterna för arrendatorer kommit och begärt en jämförelsevis ringa penning till
 arrendeåret hjälp i sitt ekonomiska betryck, hvad svarar då statsutskottet? Jo, ett
 1902—1903 blekladgt nej och ingenting annat. Jag vet allt för väl, att dessa obe-
 för utarrende tydliga idkare af en näring, på hvilken dock statens finansiella väl-
 derade krono- stånd i mångt och mycket beror, icke kunna göra räkning på en så-
 egendommar inom vissa län. dan fosterländsk stämning som de af mig nyss åsyftade vetenskaps-
 män, men jag hade hoppats och trott, att de åtminstone skulle
 kunna påräkna något medlidande. Det är ur denna synpunkt, som jag
 och mina länskamrater ansett oss böra afgifva den motion, som vi nu
 framburit, och det är äfven ur denna synpunkt, som jag nu ber att få
 yrka bifall till såväl Kungl. Maj:ts proposition som till motionen.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Räf*, *Bengtsson* i Häradsköp, *Jönsson* i Hökhult och *Petersson* i Snällebo.

Herr Danielsson: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarne finna, har Kungl. Maj:t i sitt förslag om beredande af lindring uti arrendevillkoren för kronoarrendatorer icke medtagit kronoarrendatorerna i Jönköpings län. Jag hyser emellertid icke den ringaste tvekan om, att, därest jordbruksministern blifvit upplyst om den svåra ställning, som kronoarrendatorerna äfven i Jönköpings län iråkat genom det senaste årets missväxt, han skulle ha föreslagit, att jämväl kronoarrendatorerna i nämnda län borde komma i åtnjutande af samma förmåner som kronoarrendatorerna i de nu ifrågavarande fyra länen. När så emellertid icke skett, ha kronoarrendatorerna i Jönköpings län sett sig föranlättna att vända sig till länets riksdagsmän med anhållan, att dessa måtte föra deras talan.

Vi kunna tänka oss, att förhållandena äro lika svåra för arrendatorerna inom Jönköpings län som för arrendatorer inom andra län. Såsom vi veta, få arrendatorer, som arrendera af enskilda personer, på många håll begärd nedsättning i arrendeafgiften och dessutom äfven öfriga lättnader, såsom hjälp till utsäde m. m., men en kronoarrendator har ingen annan att vända sig till än regering och Riksdag. En fattig arrendator kan emellertid icke stå ut med två svåra missväxtår å rad, utan det blir då för honom omöjligt att betala sitt arrende, och slutet blir, att han måste afgå från detsamma. Men när en kronoarrendator afgår från sitt arrende, har han icke någon pension att lefva på och ej heller någon jordbit, där han kan ha ett hus att bo i, utan han får söka att reda sig bäst han kan. En person, som arrenderar af en enskild person, är i så fall i bättre ställning. Han kan erhålla fördelar af sin husbonde; han kan åtminstone få någon stuga att bo i. Utskottet har nog behjärtat kronoarrendatorernas svåra ställning, men det anser, att de icke lidit mer än andra jordbrukare, som icke äro arrendatorer. Jag tror emellertid, att utskottet i det fallet icke har rätt, ty en arrendator kan icke såsom en själfägande hemmansägare tillgripa skog och dylikt för att skaffa medel, utan det enda, som han kan sälja, är måhända något litet foder.

De föregående ärade talarne ha redan tillräckligt utredt frågan,

och jag skall därför icke uppehålla kammarens tid. Jag vill endast påpeka, att de omständigheter, under hvilka jordbrukarne under den senaste tiden lefvat, varit särdeles ogynnsamma. Den regniga väderlek, som rådde under sistlidet år, har gjort jordbruksarbetet ofantligt mycket dyrare än under vanliga, mera gynnsamma år. Bland mycket annat bör särskildt anmärkas, att vägunderhållet blifvit dyrare på grund däraf, att vägarna i följd af den ymniga nederbörden blifvit alldeles för-
Ang. eftergift
 å arrende-
 afgifterna för
 arrendeåret
 1902—1903
 för utarren-
 derade krono-
 egendomar
 inom vissa län.

(Forts.)

På grund af de skäl, som jag nu anfört, anhåller jag, att kammaren måtte bifalla såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition som den af herr Johansson m. fl. i ämnet afgifna motionen.

Herr Lindblad: Herr talman! Vi veta alla, att det är mycket svårt att åvägbringa en eftergift i lagligen träffade aftal, och Riksdagen har, enligt hvad jag känner till, icke mer än en gång bifallit förslag därom, nämligen då Riksdagen år 1887 beviljade ett generellt afdrag å 10 procent för alla kronoarrendatorer. Statsutskottet anför äfven detta, men säger, att det då var fråga om gamla kontrakt, ingångna före år 1884, men att det nu gäller kontrakt, som tillkommit efter 1884, således sedan förändringen i konjunkturerna inträdt. Här är det emellertid icke fråga om några *konjunkturer*, utan om något helt annat, nämligen en konstaterad svår missväxt, och i de fall, som af Kungl. Maj:t åsyftas, en missväxt i två på hvarandra följande år. Det andra skälet — det om hemmansägarne — är också redan till fullo belyst, så att jag skall icke vidare uppehålla mig vid detta. Därför att man icke funnit något sätt att kunna hjälpa hemmansägarne, bör man väl icke därför afsäga sig rätten att vilja hjälpa arrendatorer. Och år 1887 hjälpte man ju kronans samtliga arrendatorer genom arrendeafdrag, *fastän* man icke heller det året kunde bispringa hemmansägarne.

Det förefaller mig, som om staten väl måste erkänna en princip, som redan tillämpas mellan enskilde större egendomsägare och dessas arrendatorer, nämligen den uppfattningen, att när verklig nöd är å färde, måste den enskilde arrendeupplåtaren göra eftergift, ty eljest mister han sin arrendator. Men staten är, mina herrar, utsatt för samma risk, och af denna anledning *måste* staten också tillämpa nämnda princip. Missväxtår kunna inträffa ofta nog, och de kunna drabba den ene mer och den andre mindre. Myndigheterna måste vara betänkta på dylikt, och de få icke binda sig på förband vid en uppfattning om eftergifters beviljande, som sedan icke kan hållas. Men här föreligger i de fall, hvarom Kungl. Maj:ts proposition handlar, konstaterad, svår missväxt för stora trakter af vårt land *under tvenne på hvarandra följande år*, och därför måste Riksdagen nu — enligt mitt förmenande — intaga en annan ståndpunkt än den eljest kunde vara böjd för.

För min del är jag öfvertygad, att därest staten nu genom en eftergift, som den nu ifragasatta, fortfarande häfdar den nämnda principen, går staten — hvilket den också bör göra — i spetsen för alla enskilda arrendelätare. Nu ha visserligen åtskilliga enskilda jordägare redan medgifvit ända till 40 procents arrendeafdrag för sistgångna

Ang. eftergiftår, men det är många, som icke känna sig manade till en dylik eftergift. Om staten nu vidtager denna med dess värdighet öfverensstämmande åtgärd, skulle detta tvifvelsutana ha en mycket gynnsam återverkan på alla enskilda jordupplåtare, som måhända ännu tveka att gå arrendatorers önsknings till mötes — åtminstone de jordägare, som kunna göra en dylik eftergift.

Då jag finner den af myndigheterna nu föreslagna grundsatsen att taga hänsyn till två på hvarandra följande års missväxt, som till fullo konstaterats såsom synnerligen svår, väl försvarlig, kan jag icke annat än yrka bifall i främsta rummet till den kungl. propositionen, men då jag därjämte är öfvertygad om, att det af enskild motionär framhållna önskemålet är berättigadt, är jag för min del böjd att instämma med honom och yrka bifall äfven till motionen.

Med herr Lindblad förenade sig herrar *Branting, Almquist, Johansson* i Öija, *Sandquist, Nyström, Åkerlund, Tamm, Lundin, Wawrinsky* i Saltsjöbaden, *Hjärne, Mallmin, Ericsson* i Ahlberga, *Reuterskiöld, Lindhagen, Olsson* i Viken, *Lindevall, Lindgren* i Islingby, *Jansson* i Bråten, *Forssell, Ekholm, Nydal, Vahlquist, Zetterstrand, Andersson* i Bråborg, *Granlund, Beckman* och friherre *De Geer*.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet sade, att arrendatorerna kring Stockholm uppvaktat honom och klagat öfver den svåra ställning, som de iråkat genom den missväxt, som rådt i landet, i synnerhet i dessa fyra nu ifrågavarande län. Ja, jag vill säga herr statsrådet, att om krono- arrendatorerna i öfriga landsdelar vetat, att det hjälpt, om de personligen klagat sin nöd, skulle de säkerligen ha rest hit upp, äfven krono- arrendatorerna i Kronobergs län. De ha emellertid ansett, att det icke skulle löna sig att fara den långa vägen hit och därför ha de framställt sina böner och sina önskemål till Konungens befallningshafvande i länet. Konungens befallningshafvande har nu emellertid, säkerligen efter samvetsgrant bepröfvande, lämnat ett bleklagdt, och måhända rättvist, nej, och detta är väl anledningen till, att dessa arrendatorers ansökningar icke af jordbruksministern och Kungl. Maj:t tillstyrkts. Det är helt säkert äfven åtskilliga andra län än dessa fyra, där jordbrukarne lidit till följd af den svåra frost och det ymniga regnande med svårt bärningsväder, som rådde förra året. Det skulle onekligen blifva icke en rättvisa, utan en orättvisa, om arrendatorerna i de fyra län, som i Kungl. Maj:ts proposition afses, skulle få de nu föreslagna lättnaderna i sina arrendevillkor, medan en arrendator, som bor alldeles invid gränsen till något af dessa län och som kanske lidit lika mycken skada som någon annan, icke skulle få någon dylik lättnad. Hvad tro herrarne, att en sådan skulle säga? Och jag undrar verkligen, om ställningen för jordbrukarne är så mycket svårare här uppe i dessa nu ifrågavarande fyra län än nere hos oss. Jag var här i Stockholm förliden september månad, och jag reste härifrån samma afton, då det sedermera frös om natten, den första frostnatt vi då hade, och jag såg under min vistelse därförinnan grödan på landet här-

omkring hufvudstaden vara rätt vacker, och jag hörde sedermera på hemresan af tågpersonalen, när man kom ned åt Småland, att det sagda natt varit fyra grader kallt, så att skörden, som då stod vacker, frös likaledes där nere som här uppe och blef förstörd.

Jag ber att få uppläsa något af hvad utskottet anför som motiv för afslag å Kungl. Maj:ts proposition och motionen. Utskottet säger bland annat: »Vid sådant förhållande har utskottet funnit betänkligt att ansluta sig till Kungl. Maj:ts förevarande förslag. Ett ytterligare skäl till afstyrkande af Kungl. Maj:ts framställning har utskottet funnit däruti, att, då endast arrendatorerna i fyra län, och i dessa län samtliga arrendatorerna, föreslås till åtnjutande af lindring i arrendena, befaras kan, att härigenom en stor orättvisa kan blifva begången mot många andra arrendatorer, hvilka drabbats af fullt lika stora förluster, om också ej fördelade på två år, som de, hvilka arrendatorerna i nämnda fyra län lidit». Så är verkligen också förhållandet, och då så är, hemställer jag till herrarne, om utskottet, med den utredning i frågan, som förelegat, kunnat komma till något annat resultat än det, hvartill det nu kommit.

Jag tror sålunda, att det är klokast, om vi för närvarande afslå såväl Kungl. Maj:ts proposition som den i ämnet väckta motionen och i stället antaga utskottets hemställan, hvartill jag äfven yrkar bifall.

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Odelberg*: Med anledning af det anförande, som herr *Sjö* här hållit, ber jag att få säga ett par ord.

Herr *Sjö* sade, att, i händelse Kungl. Maj:t hade haft till ompröfning framställningar från kronoarrendatorerna äfven i andra län, skulle Kungl. Maj:t kanske ha kommit till en annan åsikt än nu. Jag ber att få påpeka för herr *Sjö*, att på första sidan i betänkaudet står omtaladt, hvilka kronoarrendatorer som gjort framställning till Kungl. Maj:t, nämligen kronoarrendatorerna inom Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro och Västmanlands län, således äfven kronoarrendatorerna inom Kronobergs län. Jag har emellertid icke kunnat tillstyrka Kungl. Maj:t att ingå till Riksdagen med proposition om lindring i alla kronoarrendatorers villkor, utan endast för de af dem, beträffande hvilka lokalmyndigheterna verkligen konstaterat och upplyst, att sådana förhållanden vore för handen, att en lindring i arrendevillkoren måste vidtagas. Förhållandet är nu det, att hvad angår Kronobergs län har såväl domänintendenten som Konungens befallningshafvande sakuat anledning att göra framställning rörande nedsättning af arrendena.

Jag ber att få för herr *Sjö* påpeka, att för kronoarrendatorerna i de län, som omhandlas i den kungl. propositionen, står kanske i utsikt ytterligare missväxt detta år. Vi måste taga i betraktande, att en stor del af dem har icke kunnat verkställa någon höstsädd; största delen af deras åkerareal ligger oplöjd, och herr *Sjö* vet nog, hvad det vill säga att verkställa vårsädd på oplöjd mark. Därtill kommer, att

*Ang. eftergifts-
å arrende-
afgifterna för
arrendeåret
1902—1903
för utarrend-
erade krono-
egendomar
inom vissa län.*

somliga af dem, af en eller annan anledning, icke kunnat skaffa sig godt utsäde i vår, utan måst så, hvad de själfva skördade förra året; för dem torde missväxt vara gifven.

Jag förstår icke herr Sjös logik, då han säger, att därför att man icke kan hjälpa en och annan kronoarrendator i öfriga län, som möjligen däraf kunde vara i behof, skall man icke heller hjälpa dessa 550 kronoarrendatorer i de fyra län, hvarom nu är fråga, hvilka kronoarrendatorer faktiskt äro, om ej i nöd, så dock i behof af hjälp.

(Forts.)

Herr Hedin: Herr talman! Jag ber att få lämna ett litet bidrag till bedömande af frågan om rättvisa och orättvisa. Jag hade en nationskamrat i Uppsala, som var hyresgäst hos en professor i straffrätt — en icke berömd, men mycket bekant professor. Hyresgästen vände sig till professorn med anhållan om att möjligen kunna få sitt hyresbelopp något nedsatt, men fick af hyresvärden-professorn det svaret: »Det skulle jag mycket gärna vilja göra, men jag kan icke göra det, emedan jag då skulle begå en svår orättvisa mot alla de studenter, som förut bott i det rum, som ni nu innehar, och hvilka betalat just det hyresbelopp, som ni vill ha nedsatt». Ungefär på samma sätt har här, förefaller det mig, från något håll rättvisans begrepp blifvit uppfattadt.

Herr Sjö: Jag begärde ordet med anledning af herr statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet yttrande, att han icke förstod min bevisföring, då jag talade mot ett bifall till den af Kungl. Maj:t gjorda framställningen om eftergifter åt vissa kronoarrendatorer af en del utaf deras arrendeafgifter. Jag tror emellertid, att den var fullt logisk. Jag uttalade nämligen den asikten, att, om man skulle efterskänka en del arrendeafgifter åt kronoarrendatorerna inom de af Kungl. Maj:t föreslagna länen, man äfven samtidigt borde bevilja samma förmån åt kronoarrendatorerna inom vissa andra län, där skördeförhållandena varit lika ofördelaktiga, eller, med andra ord, man borde samtidigt hafva undersökt förhållandena i detta afseende inom alla län och först därefter framlagt förslaget.

Vidare nämnde herr statsrådet, att ansökningarna från kronoarrendatorerna inom Kronobergs län endast pröfvats af lokalmyndigheterna. Det är alldeles riktigt, och jag vill hoppas, att dessa myndigheter afgifvit sina utlåtanden efter bästa förstånd. Men en annan sak är, om ej dessa ansökningar äfven bort prövas af andra myndigheter. Nog af, jag vill för ingen del klandra vare sig Konungens befallningshafvande eller Kungl. Maj:t för deras åtgöranden härutinnan. Man har sagt, att de af Kungl. Maj:t till lindring i arrendeafgifterna föreslagna kronoarrendatorer drabbats af två missväxtår. Ja, liknande har förhållandet varit inom Kronobergs län icke endast för kronoarrendatorerna utan äfven för hemmansägarna och jordbrukarna i allmänhet. I fjol voro frost och regn därstädes anledning till förstörd skörd och år 1901 torkan. Man har i år där fått köpa icke endast utsädeshafre utan äfven ej så obetydligt med säd för att kunna nära sig och de sina. Nog skulle det under sådana förhållanden se underligt ut, om vi beviljade eftergifter för vissa nu föreslagna kronoarrendatorer, men icke

för andra, som, jag vågar påstå, lidit lika stora förluster genom fel-
slagna skördar. Därom har jag själf öfvertygat mig med egna ögon.

Herr Broander: Ett bifall till den kungl. propositionen anser jag vara öfverensstämmande icke endast med billighet utan äfven med omtanken om statens verkliga bästa. Det är tydligt, att efter de erfarenheter kronoarrendatorerna gjort under dessa två missväxtår, de komma att blifva mycket försiktiga, när det framdeles gäller att förnya arrendena. Få ej kronoarrendatorerna i verkligt trängande fall några eftergifter i sina arrendeafgifter, så har staten ej utsikt att framdeles på förmånliga villkor kunna utarrendera sina egendomar.

Jag anhåller, herr talman, att på grund häraf få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Nylander: Både inom afdelningen och statsutskottet har man vid pröfningen af detta ärende icke kunnat komma till annat resultat än det nu för kammaren framlagda.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade, att ansökningarna från alla de kronoarrendatorer, som Kungl. Maj:t föreslagit till erhållande af lindring i arrendeafgifterna, blifvit af samtliga vederbörande myndigheter pröfvade och tillstyrkta. Af handlingarna finna herrarne emellertid, att så icke är förhållandet. Ty beträffande vissa kronoarrendatorer inom Södermanlands län säger domänstyrelsen bland annat: men då »bland de sökande funnes personer, som år 1901 fått fullgod skörd, ansåge sig styrelsen icke kunna biträda Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förslag om nedsättning i arrendena jämväl för inom dessa delar af länet boende arrendatorer». Alltså afstyrker domänstyrelsen faktiskt, att dessa arrendatorer skola få nedsättning i sina arrendeafgifter. Om man nu slår in på den vägen att bevilja *samtliga* kronoarrendatorer inom de förevarande fyra länen nedsättning, ehuru vederbörande myndighet afstyrkt dylik nedsättning för en del af dem, så kunde man lika gärna gifva dylik förmån åt samtliga arrendatorer inom rikets öfriga län, där utan tvifvel en nedsättning i arrendeafgifterna för kronoarrendatorer skulle vara välkommen. Inom det län jag tillhör, ha icke kronoarrendatorerna gjort ansökning om någon lindring i sina arrendeafgifter, och därför har deras behof härutinnan icke blifvit vederbörligen pröfvade. Men jag håller dock före, att en nedsättning i arrendeafgifterna för dem vore lika behöflig som för de nu föreslagna arrendatorerna.

Då utskottet för öfrigt enligt min tanke framställt fullgiltiga skäl för sin hemställan om afslag å Kungl. Maj:ts proposition, tror jag, att det skulle mest tillfredsställa, om kammaren ville bifalla utskottets hemställan.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman, mina herrar! Jag kan mycket väl fatta, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet funnit sig illa vid att statsutskottet afstyrkt Kungl. Maj:ts förevarande framställning. Jag ber till en början få säga, att, ehuru denna framställning varit byggd på delvis goda skäl, det likväl, under den korta pröfning inom statsutskottet, jag varit i tillfälle att ägna

Ang. eftergift
å arrende-
afgifterna för
arrendeåret
1902—1903
för utarrend-
derade krono-
egendomar
inom vissa län.
(Forts.)

Ang. eftergift
 ä arrende-
 afgifterna för
 arrendeåret
 1902—1903
 för utarren-
 derade krono-
 egendomar
 inom vissa län.

(Forts.)

densamma, förefallit mig besynnerligt, att den kunnat framkomma i ett sådant skick som den gjort. Man måste ju förundra sig öfver, att Kungl. Maj:t endast föreslagit en lindring för arrendatorerna i fyra län, men icke tagit någon hänsyn till de framställningar, som i samma afseende gjorts af arrendatorer inom öfriga i den kungl. propositionen omförmälda län. Nog borde väl, då Kungl. Maj:t föreslagit en lindring i arrendeafgifterna utaf 20 % för de arrendatorer, som drabbats af 2 missväxtår, Kungl. Maj:t äfven hafva föreslagit en lindring af t. ex. 10 % för de arrendatorer inom andra län, som drabbats af 1 missväxtår. Det synes mig därför, som om Kungl. Maj:t icke skipat full rättvisa mellan kronoarrendatorerna. Denna sak har varit så i ögonen fallande, att den i väsentlig mån bidragit till mitt votum inom utskottet.

Nu sade en ärad motionär, att närmast de kronoarrendatorer, för hvilka Kungl. Maj:t här föreslagit en lindring, vore kronoarrendatorerna inom Jönköpings län i behof af lindring. Jag vet icke, om så är förhållandet. Men när vi tala om dåliga skördar från fjolåret, är det dock ett litet gif akt, att jordbrukarne inom Jönköpings län kunnat sälja utsädesspannmål. Jag vet alldeles säkert, att utsädeshafre från Jönköpings län sålts till ett pris af 17 öre per kilogram, ett pris som jag aldrig under de några och trettio år, som jag varit landtbrukare, kunnat erhålla. Får man så bra betaldt för sin spannmål, tycker jag, att man icke bör hafva så synnerligt stora skäl att klaga.

Slutligen vill jag säga, att, fastän man icke här har rätt att bland kronoarrendatorerna inblanda våra andra jordbrukare i landet, det icke kan hjälpas, att tanken här äfven faller på de små hemmansägarna, hvilka ha så ofantligt svårt att draga sig fram efter dåliga skördeår. Men de få ingen lindring. Kungl. Maj:t har kommit ihåg dem på helt annat sätt, ity att Kungl. Maj:t föreslagit, att utom den vanliga bevillningen, som de skola utgöra, de äfven skola erlägga inkomstskatt. Är detta rättvist? Nej, åtminstone har jag ej kunnat finna det, och därför ställer jag mig på utskottets sida och yrkar bifall till dess hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg: När man icke vill någonting, är det alltid så bekvämt att säga, att Kungl. Maj:ts utredning är så usel, att man därför ej kan antaga detsamma. Detta är ett gammalt, vanligt skäl. Här har nu Kungl. Maj:t blifvit beskylld från det ena hållet att hafva tagit med för få, i det Kungl. Maj:t ej i sitt förslag inbegripit sådana arrendatorer, som drabbats af endast ett års missväxt, och från det andra hållet, nämligen af herr Nylander, att hafva tagit med för många, i det Kungl. Maj:t föreslagit lindring för *alla* arrendatorer i Södermanlands län. Jag har här förut en gång påpekat, att Kungl. Maj:t utgått från den principen, att eftergifter ej skulle ifrågakomma för andra arrendatorer än sådana, som drabbats af två års missväxt. Därför hafva arrendatorerna inom Kronobergs och andra af mig uppräknade län ej blifvit medtagna. Hvad nu beträffar det förhållandet, att alla kronoarrendatorer i Södermanlands län kommit med, så har detta skett i full öfverensstämmelse med Konungens befallningshafvandes framställning. För att vara så sträng som möjligt har sedermera domänstyrelsen, då denna myndighet

fått kännedom därom, att ett par af häradena i Södermanlands län år 1901 skulle hafva fått bättre skörd, undantagit dessa härad. Jag ansåg emellertid, att det vore olämpligt att, när Konungens befallningshafvande föreslagit lindring för alla arrendatorerna i Södermanlands län, följa domänstyrelsens förslag.

Här har af herr vice talmannen framhållits, att det finns andra jordbrukare än kronoarrendatorerna, som lidit nød, nämligen hemmansägarna. Jag berörde denna sak, då jag först hade ordet, men då måtte icke herr vice talmannen hafva varit inne. Jag påpekade, att dessa jordbrukare dock hafva någon realsäkerhet att bjuda för ett lån. Arrendatorerna åter hafva i lyckligaste fall icke mer än sina inventarier, hvarå de kunna få låna penningar eller också afyttra.

Jag påpekar ännu en gång, att Kungl. Maj:t gått till väga så strängt som möjligt, i det Kungl. Maj:t försökt undvika att taga med andra arrendatorer än sådana, som lidit af två års missväxt, eller sådana, för hvilka vederbörande myndigheter i orten, nämligen Konungens befallningshafvande, icke tillstyrkt lindring.

Herr Johansson i Affösa: Herr talman! Jag skall endast be att med några ord få bemöta ett yttrande af herr vice talmannen. Det kan ju hända, att kammarens medlemmar af hvad han anförde skulle kunna få den uppfattningen, att hela Jönköpings län för lidet är producerat utsädesspannmål till afsalu. Det förhåller sig emellertid med denna sak så, att Visingsö — hvilket samhälle jag själf tillhör och som under alla förhållanden är fullständigt oberördt af frost liksom af alla nedsättningar i kronoarrendena, då där icke finnas några kronoarrendatorer — är det enda samhälle i Jönköpings län, som för lidet är erhöll duglig utsädeshafre. Jag frånser härvid ett litet område invid sjöstranden i närheten af Grenna. Kan herr vice talmannen påvisa en enda ort för öfrigt i Jönköpings län, som varit förskonad från de härjningar, dåligt bärgningsväder och dylikt för lidet är åstadkommit, så skulle jag vara tacksam att få veta det. Jag hoppas därför, att kammaren icke låter sig förledas af detta, ty det finns icke i Jönköpings län en enda ort mer än den nu nämnda, som fått duglig utsädeshafre. Herr vice talmannens uppgift beror således på ett fullkomligt misstag.

Herr Danielsson: Herr talman, mina herrar! Herr Johansson i Affösa och jag bo i skilda delar af Jönköpings län, och den utredning, Konungens befallningshafvande gjorde angående nödvändigheten att köpa utsädespannmål, visade icke, att min socken var fritagen härifrån. På min gård stod potatisen grön, under det att den frös bort rundt omkring. Hvad hafren beträffar, så funno vi, då vi skulle använda densamma till utsäde, att den endast hade 67 % grobarhet. Detta gällde den allra bästa hafre, som vi hade i vår trakt, och vår hafre var den bästa i hela länet. Det oaktadt fanns det emellertid säkerligen i hela Östra härad ingen, som var befriad från att köpa utsäde. Det var detta, jag ville anföra gent emot herr vice talmannen. Det förhöll sig icke så, att vi fingo sälja utsädespannmål.

Jag vidhåller mitt yrkande.

*Ang. eftergift
å arrende-
afgifterna för
arrendeåret
1902—1903
för utarren-
derade krono-
egendomar
inom vissa län.*

Herr Almqvist: Herr talman! Jag ber endast att få meddela kammaren, att enligt upplysning, som jag nyss erhållit, Första Kammarren redan lär hafva bifallit Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition. Jag hoppas därför, att äfven Andra Kammarren skall biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Österberg: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att ingå i någon diskussion rörande denna fråga. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på ett gammalt, i detta land länge närdt önskemål, nämligen att få till stånd en tidsenlig arrendelag. Den diskussion, som här i dag blifvit förd, och utskottets utlåtande i denna fråga visa oförtydbart, att man så fort som möjligt måste gripa sig an med att få till stånd en arrendelag, hvarigenom arrendatorerna vid tillfällen sådana som dessa, d. v. s. efter en lång rad af nödår, må kunna utan att träda fram såsom tiggare göra sina rättigheter gällande och erkända och sålunda trygga sin existens. Såsom förhållandena nu äro, kunna de genom tillfälliga omständigheter drivas till fullständigt armod och nödgas gå från sina arrenden.

Herr Sjöberg: Herr talman! Då jag är en af motionärerna i denna fråga, skall jag be att få yrka bifall till vår motion.

Beträffande herr vice talmannens yttrande om priset på utsädeshafre i Jönköpings län kan jag intyga, att vi fått betala icke endast 17 öre, utan 20 öre per kilogram, och jag vågar med bestämdhet påstå, att det knappt är något hemman i Västra härad, som haft ett enda korn till utsäde. Det är således ett stort behof för arrendatorerna att få arrendena nedsatta. Om herrarne visste, hurudana förhållandena äro, så är jag öfvertygad därom, att ingen skulle vilja neka detta. När vi profvat hafren därnere, har det visat sig, att den haft endast 10, 12 å 15 % grobarhet, då vi trott, att den varit nästan fröbar. Jag yrkar bifall till vår motion.

Herr Räf: Af den upplysning, som meddelats af en föregående talare, kunna vi förstå, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition redan antagits af Första Kammarren, och jag drager af den tillslutning, som chefens för jordbruksdepartementet anförande här fått, den slutsatsen, att Kungl. Maj:ts förslag äfven blir antaget i Andra Kammarren. I utskottets här föreliggande betänkande heter det, att ett bevis för att förhållandena äro lika svåra i Jönköpings län som i de öfriga länen förefinnes i den af herr Johansson m. fl. väckta motionen. Fattar nu Andra Kammarren beslut i öfverensstämmelse med Första Kammarrens beslut, d. v. s. till förmån för Kungl. Maj:ts proposition, så är det väl alldeles följdriktigt och till och med i full öfverensstämmelse med utskottets framställning att också antaga nämnda motion, hvarför jag yrkar bifall till densamma.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, beslöt kammaren, på framställning af herr talmannen, att propositioner skulle framställas särskildt i fråga om utskottets hemställan i mom. a) och särskildt i fråga om dess hemställan i mom. b).

Med anledning häraf gaf herr talmannen till en början propositioner dels på bifall till utskottets i mom. a) gjorda hemställan och dels på afslag därå och bifall i stället till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

*Ang. eftergift
å arrende-
afgifterna för
arrendeåret
1902—1903
för utarrend-
erade krono-
egendomar
inom vissa län.*

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i moment a) af utskottets förevarande utlåtande n:o 93, bifaller Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 95 ja mot 82 nej; och hade kammaren alltså, med afslag å utskottets i mom. a) gjorda hemställan, bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Härefter framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i mom. b) och dels på afslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen fann den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i moment b) af utskottets förevarande utlåtande n:o 93, bifaller den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utvisade 52 ja, men 104 nej; och hade alltså utskottets i mom. b) gjorda hemställan af kammaren bifallits.

§ 16.

Efter föredragning härupå af statsutskottets utlåtande, n:o 94, i anledning af väckt motion angående lösen för byggnader, som afhyts från det för statens järnvägar aftagna området i Malmerget, begärdes ordet af

*Ang. lösen
för byggnader,
som afhysts
från det för
statens järn-
vägar aftagna
området i
Malmberget.*

Herr Lindhagen, som yttrade: Jag är tyvärr alldeles tvungen att säga några ord i denna fråga. Det förefaller visserligen som om statsutskottet skulle ha tillstyrkt bifall till den väckta motionen. Men den, som känner till de verkliga förhållandena, måste medgifva, att statsutskottets förslag i själfva verket leder eller åtminstone mycket lätt kan leda till att intet vinnes i det syfte statsutskottet och motionärerna tänkt sig. Jag kan naturligtvis vid detta tillfälle icke påkalla annan lydelse af statsutskottets utlåtande vare sig i motiveringen eller klämman. Jag skall därför inskränka mig till att belysa frågan med några få ord och på samma gång göra en hemställan, att någon af statsutskottets här närvarande medlemmar ville afgifva en förklaring att utskottet icke menat, att det skall utfalla så illa vid tillämpningen af detta förslag, som det annars lätt skulle kunna göra.

Förhållandena där uppe ha gestaltat sig så, att när det anlades en järnväg till Malmberget af ett engelskt bolag, så fanns det ingen möjlighet för de arbetare, som ville slå sig ned därstädes, att köpa mark, ty kronan ägde all mark. Emellertid var bolaget pliktigt att utfrakta en viss kvantitet malm årligen på järnvägen, och då måste det anställa en allt större arbetarstam. På anvisning än af bolagets disponent öfverste Bergman och än af vederbörande jägmästare fingo arbetarne då slå sig ned hvar de kunde på kronans mark, ty det fanns ingen annan utväg att få bostäder. Konungens befallningshafvande ingrep icke heller för att ordna bostadsförhållandena på annat sätt, så att i detta tysta medgifvande från befallningshafvande måste befolkningen tro sig se ett tecken till att utvecklingen skulle få gå som den gick. Konungens befallningshafvande afslog ock en af vederbörande länsman gjord ansökan om vräkning af ett å kronomark uppfördt hus, hvori idkades olaga försäljning af sprit- och maltdrycker.

Slutligen inträffade det emellertid, att Konungens befallningshafvande genom en kungörelse af den 4 augusti 1895 varnade vederbörande att vidare slå sig ned på kronans mark, därför att Konungens befallningshafvande vore betänkt på att ordna bostadsförhållandena genom att upplåta mark till bolaget där uppe. Då i alla fall intet sådant ordnande ägde rum och när alltjämt nya arbetare måste anställas, kunde denna kungörelse icke få någon effekt, utan de arbetare, som kommo för att slå sig ned däruppe, måste naturligtvis skaffa sig bostäder och det gjorde de då, denna kungörelse till trots.

Omsider blef frågan ordnad genom 1899 års riksdagsbeslut. Konungens befallningshafvande hade ursprungligen förutsatt, att bolaget skulle öfvertaga ordnandet af hela bostadsfrågan: staten skulle upplåta mark till bolaget och bolaget sedan i sin tur uppföra bostäder åt arbetarne. Men på grund af framställning från arbetarne ordnades saken genom nyssberörda riksdagsbeslut så, att bolaget fick åt sig upplåtet allenast ett mindre område, och därutöver bildades det ett själfständigt stadssambälle, hvarest arbetarne och den öfriga befolkningen skulle på egen grund kunna slå sig ned.

När detta skulle genomföras, gällde frågan naturligtvis två skilda saker, den ena att ordna det nya samhället efter rationella grunder, den andra att afveckla det gamla samhället, den så kallade kåkstaden, på ett något så när drägligt och rättvist sätt. I sistnämnda afseende

beslöt 1899 års Riksdag endast att egarne till de byggnader, som voro uppförda på det område, hvilket uppläts åt bolaget, voro med ett visst undantag ovillkorligen berättigade att få ersättning för byggnaderna. Och om man icke kom öfverens om lösenbeloppet, skulle det genom gode män bestämmas, hvilken ersättning borde utgå af bolagets medel, när bolaget behöfde taga marken i besittning. Statsutskottet och i anslutning därtill Riksdagen betonade redan år 1898, då frågan jämväl var före, uttryckligen, att arbetarne på grund af förhållandenas makt hade så att säga laga rätt att på sätt som skett uppföra åt sig bostäder och därför måste ha ersättning. Statsutskottet framhöll, att detta gällde jämväl om de byggnader, som uppförts efter kungörelsen af den 4 augusti 1895, ity att denna betydde platt ingenting, då så lång tid hade förflutit sedan dess, utan att något gjorts för att ordna bostadsförhållandena för befolkningen.

Däremot glömdes man aldeles bort, att äfven för statsjärnvägarnes behof undantogs ett område, hvarpå äfven byggnader voro uppförda. Konsekvensen hade naturligtvis fordrat, att när staten ansåg, att man var skyldig lämna ersättning för byggnaderna på det till bolaget upplåtna området, skulle i ännu högre grad staten själf, när den tog marken i anspråk för järnvägsanläggningar, vara skyldig att ersätta därå befintliga byggnader. Detta glömdes man emellertid som sagdt aldeles bort.

När emellertid på sommaren 1900 åtskilliga Riksdagens ledamöter gjorde en resa genom dessa trakter, framlämnades en petition från befolkningen, som bland annat påpekade detta missförhållande och därjämte framhöll, att planen för den nya stadsdelen icke blifvit i allo tillfredsställande ordnad. Med anledning af detta och annat, som då kom till motionärernas kännedom, väckte vi motion vid 1901 års riksdag att få ändring i föreskrifterna för den nya stadsdelen, hvilken motion, upprepad förra året, då föranledde en skrifvelse.

Dessutom väcktes en motion vid 1901 års riksdag om att få förhållandena äfven vid den gamla kåkstaden behörigen ordnade genom beviljandet af ersättning jämväl för hus, som anlagts på mark tillämnad åt järnvägen. Men 7 personer, som bodde på det område, som statens järnvägar skulle få, voro då nog oförståndiga att, efter det motionen väckts, gå in till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t skulle taga deras sak om hand. Detta gjorde, att statsutskottet på den grunden fick eu förevändning att icke gå in på saken, utan statsutskottet sade i motiveringen, att det vore riktigt att de, som byggt på järnvägens blifvande område, skulle ha samma rätt som de husägare, hvilkas byggnader stodo på bolagets område, men då dessa 7 personer hade gått in till Kungl. Maj:t och saken blefve föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, kunde icke motionen för det dåvarande bifallas.

Dessa sju ansökan föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd enligt utslag, som Kungl. Maj:t meddelade den 31 december förra året.

I följd däraf voro naturligtvis motionärerna lika villiga som pliktiga att ånyo upptaga frågan i hela dess vidd, hvilket skett genom den nu föreliggande motionen. Nu har statsutskottet dock yttrat sig på ett i väsentligt afseende olika sätt än förut. Det upprepar visser-

Ang. lösen för byggnader, som afhysts från det för statens järnvägar aftagna området i Malmberget.
(Forts.)

Ang. lösen för byggnader som afhyts från det för statens järnvägar aftagna området i Malmberget. ligen hvad utskottet framhöll förra gången och säger, att utskottet delar i hufvudsak nämnda uppfattning, men när utskottet sedan går in på saken, så finner man, att utskottet förordar, att »utredning i hvarje särskildt fall bör åvägabringas för utrönande, om och i hvad mån ifrågavarande ersättning bör utgå».

Detta är ett högst väsentligt afsteg från den uppfattning, som Riksdagen förut uttalat i denna fråga. *Då* sades det, att alla skulle hafva ersättning utom lönkrögare och de, som eljest lefde oordentligt, hvilken ersättning skulle bestämmas af gode män. Men *nu* säges det, att de visst ej skulle få ersättning alla, utan det beror på särskild pröfning i hvarje fall, om ersättning skall utgå. Därigenom blir naturligtvis dessa ersättningsberättigades ställning försämrad, ty deras anspråk komma att bli beroende af godtyckligt afgörande.

Utskottet anser vidare, att dessa angelägenheter böra helt och hållet lämnas i Kungl. Maj:ts hand, så att Kungl. Maj:t skulle äga att bestämma, i hvilken ordning och i hvilka fall ersättning skall utgå. Utskottet säger också, att ersättning kan ej vidare komma i fråga för de sju personer, hvilkas ansökan redan blifvit af Kungl. Maj:t pröfvad och afslagen. Men genom att utskottet sålunda lagt hela saken i Kungl. Maj:ts hand och vidare kan synas hafva gifvit hänvisning på, att man äfven för framtiden bör förfara så, som Kungl. Maj:t redan gjort i fråga om de sju ansökning, är det gifvet att, i betraktande af de skäl, som härvidlag varit för Kungl. Maj:t bestämmande, ingen enda skall få någon ersättning. Ty de myndigheter, som till Kungl. Maj:t afgifvit yttrande öfver förenämnda ansökning och hvilkas yttrande legat till grund för utslaget, ställde sig uteslutande på den juridiska grunden, att dessa personer ej hade laga rätt till marken och därför ej borde ha någon ersättning. Det är sålunda, med den anvisning utskottet gifvit för ärendets behandling, ytterst ogynnsamma utsikter för att någon af de personer, hvarom nu är fråga, skall få någon ersättning. Jag vill blott nämna att, när frågan förevar hos Kungl. Maj:t i anledning af de sju ansökning, förklarade Konungens befallningshafvande i afgifvet utlåtande, att det ej förelåg någon anledning att gifva dessa någon ersättning, emedan de mycket väl visste, att de ej hade några rättsanspråk till grunden, som de byggde på. Och vidare sade befallningshafvande, att ej heller ur billighetens synpunkt borde man tillägga dem någon ersättning, därför att de visat tredska att ställa sig till efterrättelse upprepede anmaningar att flytta och skaffa sig nya bostäder inom den nya stadsplanen. Sålunda anser denna myndighet det obilligt, att de skulle få ersättning, därför att de tredskats att utan vidare flytta på tillsägelse, att de hade ingen rätt att kvarbo. Men frågan gäller naturligtvis för dem, att de skola tillförsäkras någon ersättning för att de nödgas afflytta. Det är för dem den afgörande frågan.

Slutligen fastslår Konungens befallningshafvande, att bifall till ansökningen skulle verka uppmuntrande till fortsatt inkräkning. Men detta är alldeles oriktigt, ty nu finnes en ny stadsplan uppgjord, där man kan slå sig ned, utan att vidare behöfva inkräkta på kronans mark, och således kan man ej vidare åberopa det gamla förhållandet till stöd för egenmäktigt byggande å kronans mark.

Precis samma resonneming hade järnvägsstyrelsen, hvilken dels berörde rättsfrågan, som styrelsen icke alls fann föranleda bifall till ansökningen, och dels billighetsfrågan, som järnvägsstyrelsen betraktade ur samma synpunkt som Konungens befallningshafvande. Styrelsen framhöll nämligen, att den hade haft så mycket besvär för byggvägar aftagna nadernas afhysande, samt att personerna i fråga haft så god tid på sig att skaffa sig andra byggnadsplatser, att styrelsen ej heller ansåg några billighetshänsyn föreligga — så vidt man nämligen ville, att dessa penningar skulle tagas ur järnvägsmedel.

*Ang. lösen
för byggnader,
som afhysts
från det för
statens järn-
området i
Malmberget.
(Forts.)*

Om man nu ser efter, huru det förhåller sig med dessa sju, som aldrig vidare skulle få någon ersättning, så finner man det vitsordadt af befallningshafvande, att ett par af dem befinna sig i knappa omständigheter. Om en tredje, P. M. Magnusson, säger befallningshafvande i sitt utlåtande af 31 december 1901, att han, som uppfört sitt hus i februari 1888, fortfarande hade plats såsom arbetsförman och god aflöning såsom sådan. Men Magnusson har, opåmint, till mig insändt en skrift med åtföljande handlingar, däri han begärt, att jag skulle väcka motion för att skaffa honom pension, ty han vore nu alldeles utblottad. Bland dessa handlingar finnas intyg från bolagets kontor, att han redan 1898 slutade såsom arbetsförman och sedan tjänstgjort såsom arbetare, men att han numera af sjukdom vore urståndsatt att försörja sig och sin familj med arbete. Detta vitsordas ock af läkarebetyg. Själf säger han, att han tänkt att hafva stugan för ålderdomens dagar, då han ej längre kunde arbeta.

Då nu utskottet säger, att dessa kraf ej vidare kunna komma under pröfning, samt därigenom, om ock omedvetet, hänvisar till, att Kungl. Maj:t skall förfara på samma sätt med alla andra ersättningsanspråk, finnes ej stor utsikt för dessa personer att få någon ersättning, ty man kan vara viss om, att både befallningshafvande och järnvägsstyrelsen, när de komma att höras i ämnet, skola vidhålla sin gamla ståndpunkt i detta hänseende.

Det är dessutom en särskild sak, som jag vill fästa uppmärksamheten på, hvilken inträffade förra hösten och som ej många torde ha reda på. Själfva kärnan af den gamla kåkstaden, Malmbergsstaden, utgöres af den s. k. Kilen, å kartan betecknad med bokstafven »y». När denna fråga var före vid 1899 års riksdag, omnämndes denna »kil» endast i förbigående. Det sades, att det ej var värdt att intaga detta område i nya stadsplanen, därför att det låg så nära järnvägen och möjligen kunde behövas för dennas framtida behof. Men någon disposition för det ändamålet skedde då ej. Nu finnes på denna »kil» 38 skjul och liknande byggen, som ha olika ägare, hvilka ej kunna ha anspråk på ersättning på grund af dessa byggnaders provisoriska beskaffenhet. Dessutom finnas däremot 30 personer, som ha riktiga boningshus. Men hvad inträffade? Jo, under hösten förra året gjorde landskontoret i Luleå hos landskansliet särskilda framställningar därom att, som alla dessa personer utan tillstånd uppfört byggnader på detta område, Konungens befallningshafvande måtte bevilja handräckning för byggnadernas bortflyttning samt förordna att Konungens befallningshafvandes utslag måtte få verkställas utan hinder däraf att det ej vunnit laga kraft. Detta har ännu ej af någon anledning, jag vet

Ang. lösen för byggnader som afhysts från det för statens järnvägar aftagna området i Malmberget.

ej hvilken, verkställt, men detta damoklessvärd, om jag så får säga, hänger fortfarande öfver deras hufvuden. Och när de söka att få förklaring öfver hvad meningen är, få de blott hårda ord till svar och klander för, att de ej köpa tomter och bygga nya hus inom stadsplanen. Detta visar, att myndigheterna däruppe ha kvar samma uppfattning som förut i denna fråga, och att de synpunkter, som gjort sig gällande i Riksdagen, icke kommit i detta fall till beaktande.

(Forts.)

Utskottet har således helt och hållet lagt denna fråga i de ämbetsmyndigheters hand, som ha en dylik för husägarne ogynnsam uppfattning. Denna uppfattning kan endast försvaras med den grundsatsen, som ofta kommer till användning, att endast den, hvilken har formell rätt, äfven kan få materiell rätt, hvaremot den, som blott har billigheten på sin sida, ej får någon rätt, ehuru dock billigheten ensam är verkliga uttrycket för den materiella rätten. Jag skall emellertid i ärendets nuvarande skick, och då det är fullkomligt hopplöst att i denna sak strida med alla vederbörande, när de ej vilja se saken från den ståndpunkt Riksdagen förut intagit, och då statsutskottet gifvit tappt, ej göra något yrkande, utan jag skall blott be att få interpellera någon ledamot af statsutskottet och fråga: dels hvarför statsutskottet nu har afvikit från den af utskottet förut hyllade principen, att alla husägarna rätteligen skola ha ersättning, och dels om utskottet menar, att deras ersättningsanspråk skola bedömas på samma sätt som de sjus, d. v. s. det skall lämnas alldeles därhän, om de få någon ersättning eller ej. Och vidare ber jag att få framställa den frågan, huruvida det dock icke i själfva verket är statsutskottets mening att äfven de sju sökandena eller vissa bland dem kunna få ersättning, då Kungl. Maj:t nu i anledning af Riksdagens blifvande skrifvelse tager upp frågan ånyo och finner, att deras anspråk äro lika berättigade som de andras?

Jag kan icke neka till, att detta är en ganska egendomlig parallell. Det är, som om det vore förgjordt med alla förhållanden i Norrbotten och särskildt med grufbolagens angelägenheter. Nu vill man ordna förhållandena. Men då det gäller att ordna för grufvornas ägare, då äro alla vederbörande ganska medgörliga och tillstyrka gärna äfven långt gående fordringar utan att blinka. Men då det gäller att i samma ändamål med jämförelsevis små kostnader gifva koncessioner åt dem, som arbeta i grufvorna och deras vederlikar på platsen, är det nästan absolut omöjligt att få fram en rättvis och billig synpunkt.

Jag tycker, att staten här borde vara karl för sin hatt, se saken stort och utreda den i sin helhet och sedan gifva dessa människor hvad de skola hafva, så att saken blir avslutad.

Jag har icke något yrkande.

Herr Hedin: Herr talman! På samma gång som jag instämmer med den föregående talaren, ber jag att få tillägga en liten berättelse, som belyser framställningen af den stora skandalen. Där uppe gick i flere år en kungl. svensk ämbetsman, som oupphörligt fick förnyad tjänstledighet. Slutligen trots afstyrkande af chefen för det verk, som han tillhörde, nämligen geologiska byrån, fick han fortfarande tjänstledighet för att göra i ordets fullaste mening de simplaste lakejgöro-

mål åt bolaget, såsom t. ex. att gå omkring och pina och pressa dessa personer, som här nyss var fråga om, att skriva på ett papper, som han medförde, hvarigenom de förbundo sig att, när helst en uppsägelse kom från bolaget, genast afflytta. För sådant ändamål bevägar statens järnverket börjar finna, att det går för långt och motsätter sig ytterligare förnyelse af tjänstledighet, har denne så mäktiga tillskyndare i bolaget, att tjänstledighet i alla fall beviljas.

Ang. lösen för byggnader, som afhysts från det förstatens järn-området i Malmberget.
(Forts.)

I samband med detta står något annat, som vi väl någon gång få komma fram med, nämligen en af den ifrågavarande personen gjord inmutning i en grufva, upptäckt på den tid, då han var sysselsatt i sitt ämbete och gjorde undersökningar åt staten.

Det är ett litet drag ytterligare till de oerhördt många, som kunde samlas för att visa, att detta är — som jag tror — ett rent af enastående exempel inom vår administrations historia, ehuru denna visserligen är uppfylld utaf de bedröfligaste sidor, vittnande om, huru öfverklassen alltid får rätt mot underklassen, herren mot arbetaren, att här icke finnes likhet inför lagen, icke inför någon lag. Det pågår någonting nu inför Stockholms rådstufvurätt, som är ett det mest frappanta exempel på, att likheten inför strafflagen är ett tomt ord.

Herr Nylander: Herr talman! Från utskottets sida tror jag icke några hinder möta att gifva åt utskottets kläm den tolkning, som den förste ärade talaren i sitt anförande afsåg att gifva den, eller att Kungl. Maj:t skulle vara oförhindrad att upptaga till pröfning ansökningar, som möjligen må till Kungl. Maj:t inkomma äfven från de sju personer, hvilkas föregående ansökningar redan blifvit den 31 december 1902 af Kungl. Maj:t afböjda.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 17.

Föredrogs och godkändes statsutskottets utlåtande, n:o 95, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående försäljning af viss del af kronodomänen $\frac{1}{3}$ mantal Mjölby n:o 15 Södergården i Östergötlands län.

§ 18.

Härefter föredrogs sammansatta banko- och lagutskottets memorial, n:o 2, med föranledande af ej mindre skiljaktiga beslut än äfven återremiss i fråga om vissa delar af sammansatta banko- och lagutskottets betänkande n:o 1 i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner n:is 67 a och 67 b med förslag till lag angående solidariska bankbolag m. m., dels ock åtskilliga i ämnet väckta motioner.

Punkten 1:o.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2:o.

I fråga om utskottets under denna punkt gjorda anmälan anförde

Herr Bergström: Herr talman! Jag har begärt ordet, för att icke denna sammansatta banko- och lagutskottets anmälan skall få passera utan att kammaren något närmare ser på densamma.

Utskottet har här yttrat sig med anledning af en återremiss af förslaget till lag om ändrad lydelse af 8 § i lagen angående handelsregister, firma och prokura. Nu säger utskottet, efter att ha mottagit denna återremiss, att Riksdagen redan i sammanhang med behandlingen af det kungl. förslaget till lag om försäkringsbolag fattat beslut rörande innehållet uti sagda paragraf, hvarigenom at densamma gifvits en lydelse, i vissa hänseenden afvikande ifrån innehållet i nu förevarande kungl. förslag. Man skulle af detta kunna tro, att här förelagat en fråga, beträffande hvilken Riksdagen redan har fattat beslut. Men så är emellertid icke förhållandet.

I sammanhang med behandlingen af lagen angående försäkringsbolag framlades ett förslag till ändring uti denna 8 §, hvilken ändring gick ut därpå att i dess tredje stycke, som föreskrifver vissa undantag ifrån anmälningsskyldigheten till handelsregistret, skulle införas ett tillägg, nämligen orden: »ömsesidiga försäkringsbolag»; för hvilka detta undantag således äfven skulle gälla.

Den fråga, som nu föreligger, afser en ändring uti samma moment, men rör icke den fråga, beträffande hvilken Riksdagen redan fattat beslut, utan afser endast att orden: »så ock enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar», skola utbytas mot orden: »så ock solidariska bankbolag». Det är sålunda här endast fråga om en ren konsekvens af Riksdagens beslut att antaga en lag beträffande de solidariska bankbolagen.

Om man läser utskottets betänkande, skulle man kunna tro, att det vore fråga om, att Riksdagen skulle upprifva eller rubba ett af Riksdagen fattadt beslut. Det är, som sagdt, alls icke fråga härom, utan endast om att i mom. 3 af denna 8 § vidtaga en annan ändring uti ett annat sammanhang.

Om den grundsats, som här häfdats af sammansatta banko- och lagutskottet, skulle bli gillad af Riksdagen och särskildt af denna kammar, skulle detta kunna leda till högst betänkliga konsekvenser på mycket viktiga områden. Här kan man ju säga, att det är en mycket liten fråga det gäller. Men på andra viktiga områden skulle man gifvetvis kunna komma in i en mycket svår återvändsgränd.

Herrarne ha sig väl bekant, hurusom det med afseende å grundlagsstiftning kan inträffa, att vid en riksdag, då man antar hvilande grundlagsförslag, man *ena* stunden beslutar *en* ändring, den *andra* stunden en *annan* ändring uti en paragraf, men med bibehållande delvis utaf den gamla texten, som ögonblicket förut blifvit ändrad. Hur går det då till? Jo, då går det naturligtvis så till, att i Riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t sammanföres detta till ett helt. Likaså skulle det naturligtvis i ett fall som detta ha gått så till, att, om Riksdagen beslutat denna ändring i 8 § af lagen angående handels-

register, som nu är före, så skulle den samtidigt med att den tillkännagifvit, att denna förändring blifvit beslutad, tillika tillkännagifva att denna paragraf kommer att få en viss lydelse under förutsättning af sanktion å den andra lagen, angående försäkringsbolag, och att den återigen skulle få en annan lydelse, om dylik sanktion icke komme att meddelas. Här är endast fråga om ett enkelt sammanförande, en enkel konsekvens af ett utaf Riksdagen redan fattadt beslut.

På det att emellertid detta förfarande af sammansatta banko- och lagutskottet på detta område icke skall föra oss in uti någon dylik återvändsgränd för framtiden, tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte fatta följande beslut:

Kammaren beslutar att med ogillande lägga utskottets i punkten 2:o gjorda anmälan till handlingarna.

Herr Hedin: Herr talman! Utskottets framställning kan i själfva verket icke förklaras på annat sätt än att utskottet i brådskan icke haft tid att närmare öfverväga saken.

Det är naturligtvis 63 §, sista momentet, riksdagsordningen, som utskottet pekar på, när det förmenar, att frågan är förfallen. Men detta förutsätter, att riksdagsordningen skulle begagna »frågan» i betydelse af paragraf. Lika väl kunde »frågan» då också betyda den ena eller andra af grundlagarne. Men någon sådan betydelse har icke ordet »fråga» på något ställe, där det förekommer i grundlagarne.

En paragraf innehåller ofta flera bestämmelser, och därigenom, att *en* bestämmelse har blifvit ändrad, har därför icke Riksdagens rättighet att under samma riksmöte få återkomma till paragrafen omintetgjorts, emedan, såsom i detta fallet var förhållandet, det kan vara en *annan* bestämmelse, ett *annat* stadgande, som beröres af ändringen.

Det skulle verkligen bli mycket betänkligt, om man toge sig för att läsa grundlagen så oriktigt, som här skett. Därför instämmer jag i herr Bergströms yrkande.

Herr Lindhagen: Jag har såsom ledamot af sammansatta banko- och lagutskottet där ensam förfäktat samma åsikt, som framförts af de båda föregående talarne. Men då jag icke vann gehör för min mening, brydde jag mig icke om att särskildt anteckna mig som reservant. Jag hade dock alltid tänkt att under debatten tillkännage min uppfattning, att utskottets ifrågavarande åtgärd icke finge anses såsom ett prejudikat. Ty det förslag, som utskottet framställt, är enligt min uppfattning oriktigt och opraktiskt och jämväl farligt såsom precedensfall, och ifrån dessa synpunkter tror jag det vore välbetänkt af kammaren att bifalla herr Bergströms yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets anmälan lades med ogillande till handlingarna.

§ 19.

Slutligen föredrogs och godkändes Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 43, med anledning af väckt motion om

skrifvelse till Kungl. Maj:t angående öppethållande af registrators-expeditionerna inom statsdepartementen och öfriga ämbetsverk i hufvudstaden;

och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 102, i anledning af dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde hufvudtiteln gjorda framställning om ändring af grunderna för tilldelande af understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, dels ock en i anledning af samma framställning väckt motion;

n:o 103, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till åtgärder för lindrande af den uti de norra delarne af riket genom 1902 års felslagna skörd uppkomna nöd;

n:o 104, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående tillgodogörandet af vissa magnesitfyndigheter å kronojord inom Kvickjocks kapellförsamling af Norrbottens län; och

n:o 105, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde hufvudtiteln framställda förslag om höjande af anslaget för kontroll å tillverkningsafgifter; samt

Första Kammarens protokollsutdrag n:o 293, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut angående dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 23, med anledning af Andra Kammarens beslut i fråga om skrifvelse till Konungen angående kristendomsundervisningen i folkskolorna.

§ 21.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 130, angående förändrad organisation i fråga om rikets officiella statistik, och

n:o 131, angående tillhandahållande af Svensk författningssamling till lägsta möjliga pris.

§ 22.

Vidare anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 45, angående ändrad lydelse af § 9 mom. 3 i tulltaxeunderrättelserna,

n:o 46, angående tullfrihet för omalen majs,

n:o 47, angående förändrad lydelse af §§ 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11 och 25 i förordningen angående villkoren för tillverkning af brännvin den 13 juli 1887,

n:o 48, angående tullbevillningen,

n:o 49, angående ecklesiastik boställsordning, och

n:o 50, angående förordning om ecklesiastika byggnadslånekassor.

§ 23.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *C. R. Johansson* i Jönköping från och med den 18 maj till Riksdagens slut och

herr *E. Räf* från och med den 18 maj till Riksdagens slut.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 5,22 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.
